

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра Економіки підприємства та організації підприємницької діяльності
(найменування кафедри)

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
Грінченко Р.В.

(підпис)

12 травня 2026 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавр
зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
(шифр та найменування спеціальності)
за освітньою програмою Економіка підприємства та організація
підприємницької діяльності»

на тему: «Резерви підвищення ефективності
використання обігових коштів в
ТОВ «Саратський завод продтоварів»

Виконавець
студент ФЕУП
Константинов Нікіта Сергійович

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник
канд. екон. наук, доцент

(науковий ступінь, вчене звання)

Єгупов Юрій Артемович

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Одеса 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБІГОВИХ КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВА.....	6
1.1. Економічна сутність обігових коштів підприємства: склад, структура, джерела формування та показники.....	6
1.2. Аналіз факторів, які впливають на ефективність використання обігових коштів.....	19
1.3. Напрями підвищення ефективності використання обігових коштів на підприємствах харчової промисловості.....	25
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ОБІГОВИХ КОШТІВ В ТОВ «САРАТСЬКИЙ ЗАВОД ПРОДТОВАРІВ»	34
2.1. Загальна характеристика і аналіз ефективності діяльності ТОВ «Саратський завод продтоварів».....	34
2.2. Аналіз складу та структури обігових коштів ТОВ «Саратський завод продтоварів».....	40
2.3. Аналіз ефективності використання обігових коштів в ТОВ «Саратський завод продтоварів».....	50
РОЗДІЛ 3. ОБГРУНТУВАННЯ ШЛЯХІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОБІГОВИХ КОШТІВ ТОВ «САРАТСЬКИЙ ЗАВОД ПРОДТОВАРІВ».....	58
3.1. Основні напрямки підвищення ефективності використання обігових коштів в ТОВ «Саратський завод продтоварів».....	58
3.2. Техніко-економічне обґрунтування заходів щодо підвищення ефективності використання обігових коштів в ТОВ «Саратський завод продтоварів».....	60
Висновки.....	69
Список використаних джерел.....	74

ВСТУП

У сучасних умовах динамічного та нестабільного ринкового середовища в Україні, економічних трансформацій та воєнних ризиків стабільне функціонування підприємств харчової промисловості набуває стратегічного значення для забезпечення продовольчої безпеки держави. Ефективність діяльності суб'єктів господарювання у цьому секторі значною мірою залежить від стану, структури та оперативності управління їхніми фінансовими ресурсами, серед яких особливе місце посідають обігові кошти.

Обігові кошти є найбільш мобільною частиною активів підприємства, яка безпосередньо забезпечує безперервність процесів закупівлі сировини, виробництва готової продукції та її реалізації. Специфіка підприємств харчової промисловості, зокрема виробників плодоовочевої консервації та харчових продуктів, пов'язана із яскраво вираженим сезонним характером постачання сировини, коливаннями споживчого попиту та необхідністю формування значних виробничих запасів у пікові періоди. Це призводить до тимчасового заморожування капіталу в запасах, виникнення дебіторської заборгованості та дефіциту високоліквідних активів, що негативно позначається на загальній платоспроможності підприємства.

Уповільнення оборотності обігових коштів вимагає залучення додаткових джерел фінансування, що підвищує витратоємність діяльності. За умов обмеженого доступу до зовнішніх кредитних ресурсів для суб'єктів малого та середнього бізнесу, ключовим завданням стає пошук і мобілізація внутрішніх резервів підвищення ефективності використання обігових коштів. Оптимізація їхнього складу та структури, скорочення тривалості операційного циклу, впровадження інноваційних технологій та раціональне управління витратами дозволяють мінімізувати операційні ризики, підвищити рентабельність та інвестиційну привабливість підприємства. Зазначені обставини зумовлюють актуальність обраної теми кваліфікаційної роботи, її теоретичне та практичне

значення.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є теоретичне обґрунтування та практична розробка прикладних рекомендацій щодо виявлення і мобілізації резервів підвищення ефективності використання обігових коштів ТОВ «Саратський завод продтоварів».

Для досягнення поставленої мети визначено та вирішено такі **завдання**:

- дослідити економічну сутність обігових коштів підприємства, їхній склад, структуру, джерела формування та систему показників оцінки ефективності їхнього використання;
- систематизувати внутрішні та зовнішні фактори, що чинять вплив на швидкість оборотності та ефективність використання оборотного капіталу;
- визначити стратегічні напрями підвищення ефективності використання обігових коштів на підприємствах харчової промисловості;
- надати загальну організаційно-економічну характеристику ТОВ «Саратський завод продтоварів» та оцінити ефективність його господарської діяльності;
- виконати детальний аналіз складу, динаміки та структури обігових коштів об'єкта дослідження за матеріалами фінансової звітності;
- розрахувати та оцінити показники ефективності використання обігових коштів підприємства, виявити ключові проблеми та «вузькі місця» в управлінні оборотними активами;
- визначити пріоритетні напрями підвищення ефективності використання обігових коштів ТОВ «Саратський завод продтоварів»;
- здійснити техніко-економічне обґрунтування доцільності впровадження конкретних заходів з підвищення ефективності використання обігових коштів на аналізованому підприємстві.

Об'єктом дослідження є теоретико-методологічні та методичні аспекти формування та використання обігових коштів на підприємствах харчової промисловості.

Предметом дослідження є сукупність зовнішніх та внутрішніх чинників формування та використання обігових коштів в ТОВ «Саратський завод продтоварів», аналітичні інструменти виявлення резервів підвищення їх ефективності.

Методи дослідження. Методологічною основою роботи є фундаментальні положення сучасної економічної теорії, фінансового менеджменту та управлінського обліку. У процесі дослідження для вирішення поставлених завдань було використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів: *метод логічного узагальнення, порівняння та наукової абстракції* – для уточнення понятійного апарату, визначення сутності обігових коштів та класифікації факторів впливу; *методи горизонтального, вертикального та трендового фінансового аналізу* – для дослідження динаміки, складу та структури обігових коштів за даними Балансу підприємства; *метод коефіцієнтного аналізу* – для розрахунку показників оборотності, ліквідності та рентабельності.

Інформаційна база дослідження. Інформаційну основу роботи склали законодавчі та нормативно-правові акти України з питань регулювання підприємницької діяльності, бухгалтерського обліку та оподаткування; Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку (НП(С)БО); офіційні статистичні матеріали; наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених; а також первинна документація та річна фінансова звітність ТОВ «Саратський завод продтоварів» за 2022–2025 роки (Баланс форми № 1-м, Звіт про фінансові результати форми № 2-м).

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел з 55 найменувань. Загальний обсяг роботи становить 79 сторінок. Робота містить 17 таблиць та 17 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБІГОВИХ КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність обігових коштів підприємства: склад, структура, джерела формування та показники

Ефективне функціонування підприємства значною мірою залежить від рівня забезпеченості обіговими коштами та раціональності їх використання у процесі господарської діяльності. Обігові кошти забезпечують безперервність виробничого процесу, фінансування поточних витрат підприємства та своєчасне виконання фінансових зобов'язань. У сучасних умовах господарювання, які характеризуються високим рівнем конкуренції, нестабільністю ринкового середовища та обмеженістю фінансових ресурсів, проблема ефективного управління обіговими коштами набуває особливої актуальності.

Раціональне використання обігових коштів сприяє підвищенню платоспроможності підприємства, прискоренню оборотності капіталу, зменшенню витрат на виробництво та підвищенню загальної ефективності господарської діяльності. Водночас недостатній рівень управління обіговими коштами може призводити до уповільнення виробничого процесу, зростання фінансових ризиків і зниження конкурентоспроможності підприємства.

Обігові кошти є важливою складовою фінансових ресурсів підприємства, які забезпечують безперервність виробничого процесу та здійснення господарської діяльності. Вони використовуються для фінансування поточних витрат підприємства, придбання сировини і матеріалів, оплати праці, покриття витрат на виробництво та реалізацію продукції. Наявність достатнього обсягу обігових коштів є необхідною умовою стабільної роботи підприємства та підтримання його платоспроможності [48].

З економічної точки зору обігові кошти представляють собою частину капіталу підприємства, яка постійно перебуває в русі та змінює свою форму у процесі кругообігу. У процесі господарської діяльності вони послідовно проходять три основні стадії: грошову, виробничу та товарну. Спочатку обігові

кошти виступають у формі грошових ресурсів, які використовуються для придбання необхідних виробничих ресурсів. Далі вони переходять у виробничу форму, забезпечуючи процес виготовлення продукції, після чого набувають товарної форми у вигляді готової продукції, що реалізується на ринку. Після продажу продукції кошти знову повертаються у грошову форму, забезпечуючи безперервність кругообігу.

Обігові кошти відіграють важливу роль у забезпеченні ефективності діяльності підприємства, оскільки від швидкості їх обороту залежить рівень фінансової стабільності та рентабельності підприємства. Чим швидше відбувається оборот обігових коштів, тим менше ресурсів необхідно для забезпечення виробничого процесу, що позитивно впливає на фінансові результати підприємства [37;55].

Важливою характеристикою обігових коштів є їх здатність забезпечувати поточну діяльність підприємства та підтримувати безперервність виробництва. Вони формують матеріальну основу виробничого процесу та забезпечують взаємозв'язок між виробництвом, обігом і реалізацією продукції. Ефективне управління обіговими коштами дозволяє підприємству підтримувати необхідний рівень ліквідності, зменшувати фінансові ризики та підвищувати ефективність використання ресурсів.

Обігові кошти підприємства формують матеріально-фінансову основу поточної діяльності та забезпечують безперервність виробничого процесу. Їх склад визначається структурою виробництва, характером господарської діяльності підприємства та особливостями кругообігу капіталу. У загальному вигляді обігові кошти підприємства поділяються на **оборотні виробничі фонди** та **фонди обігу**, які забезпечують різні етапи виробничо-господарського процесу (див. рис. 1.1) [44;48;51;53].

До **оборотних виробничих фондів** належать ті елементи обігових коштів, які безпосередньо беруть участь у виробничому процесі та повністю споживаються протягом одного виробничого циклу. До їх складу входять

виробничі запаси (сировина, основні та допоміжні матеріали, паливо, тара, запасні частини), незавершене виробництво, напівфабрикати власного виготовлення, а також витрати майбутніх періодів. Ці елементи забезпечують безперервність виробничого процесу та формують матеріальну основу виготовлення продукції.

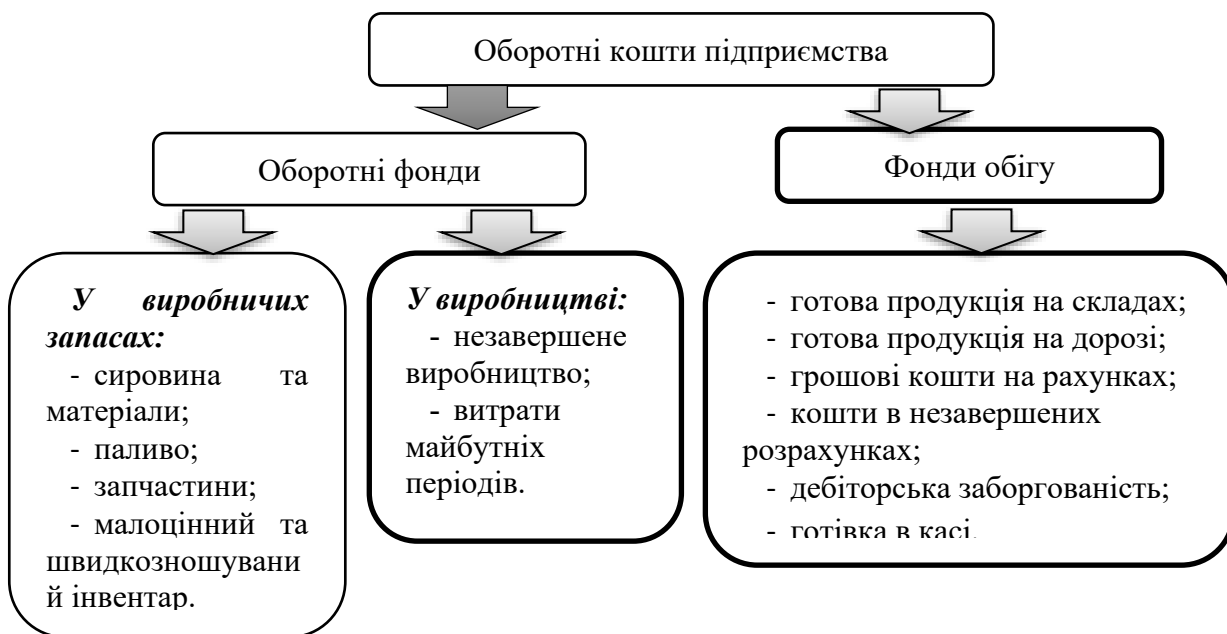

Рис. 1.1 – Склад оборотних коштів підприємства

Складено за даними [37;44;48;51;53;55].

Другу складову обігових коштів становлять **фонди обігу**, які забезпечують процес реалізації продукції та рух фінансових ресурсів підприємства. До них належать готова продукція на складі, відвантажена, але ще не оплачена продукція, грошові кошти на рахунках підприємства, а також дебіторська заборгованість. Фонди обігу забезпечують завершення виробничого циклу та перетворення продукції на грошові кошти.

Структура обігових коштів підприємства характеризує співвідношення окремих елементів обігових коштів у їх загальному обсязі. Вона відображає частку різних видів оборотних активів у загальній сумі обігових коштів та визначається особливостями виробничої діяльності підприємства, технологією

виробництва, тривалістю виробничого циклу, умовами постачання сировини та реалізації готової продукції. Аналіз структури обігових коштів дозволяє оцінити ефективність їх формування та використання, а також визначити можливі резерви підвищення ефективності діяльності підприємства [5-6].

У структурі обігових коштів підприємства виділяють **оборотні виробничі фонди** та **фонди обігу**, які забезпечують різні етапи кругообігу капіталу. До оборотних виробничих фондів належать виробничі запаси, незавершене виробництво, напівфабрикати власного виготовлення та витрати майбутніх періодів. Ці елементи безпосередньо беруть участь у виробничому процесі та забезпечують його безперервність.

Фонди обігу включають готову продукцію на складі, відвантажену продукцію, дебіторську заборгованість та грошові кошти підприємства. Вони забезпечують процес реалізації продукції та повернення коштів у грошову форму, що є завершальним етапом кругообігу обігових коштів.

Структура обігових коштів значною мірою залежить від галузевих особливостей підприємства. Для підприємств харчової промисловості характерною є значна частка виробничих запасів, оскільки безперервність виробництва потребує постійного забезпечення сировиною та матеріалами. Крім того, на структуру обігових коштів впливають умови постачання, рівень технологічного розвитку підприємства та організація збуту продукції.

Обігові кошти підприємства є важливою складовою його фінансових ресурсів і забезпечують безперервність виробничого процесу та реалізації продукції. Для більш глибокого аналізу їх структури, джерел формування та особливостей використання доцільно здійснити їх класифікацію за різними ознаками (див. табл. 1.1). Такий підхід дозволяє систематизувати обігові кошти та визначити напрями підвищення ефективності їх використання.

Таким чином, класифікація обігових коштів підприємства дозволяє систематизувати їх за різними ознаками залежно від економічного змісту, джерел формування, місця у кругообігу та рівня ліквідності. Це сприяє більш

глибокому розумінню структури обігових ресурсів та забезпечує можливість ефективного управління ними. Використання класифікаційного підходу дозволяє визначити напрями оптимізації обігових коштів, підвищити швидкість їх обороту та забезпечити фінансову стійкість підприємства.

Таблиця 1.1 – Класифікація обігових коштів підприємства

Ознака класифікації	Види обігових коштів	Характеристика
За економічним змістом	Виробничі фонди	Запаси сировини, матеріалів, незавершене виробництво
	Фонди обігу	Готова продукція, грошові кошти, дебіторська заборгованість
За джерелами формування	Власні	Формуються за рахунок власного капіталу
	Залучені	Кредити, позики, кредиторська заборгованість
За місцем у кругообігу	У сфері виробництва	Запаси, незавершене виробництво
	У сфері обігу	Готова продукція, грошові кошти
За ступенем ліквідності	Високоліквідні	Грошові кошти
	Середньоліквідні	Дебіторська заборгованість
	Низьколіквідні	Запаси, незавершене виробництво
За рівнем планування	Нормовані	Запаси, незавершене виробництво
	Ненормовані	Грошові кошти, дебіторська заборгованість

Складено за даними [37;44;48;51;53;55].

Обігові кошти підприємства формуються за рахунок різних джерел фінансування, які забезпечують здійснення поточної господарської діяльності та підтримання безперервності виробничого процесу. Вибір джерел формування обігових коштів залежить від особливостей діяльності підприємства, його фінансового стану, рівня розвитку ринку та умов залучення фінансових ресурсів. Рациональне формування джерел фінансування обігових коштів сприяє підвищенню фінансової стійкості підприємства та ефективності використання ресурсів.

За економічною природою джерела формування обігових коштів

поділяються на власні, залучені та позикові [44;48;53].

До **власних джерел формування обігових коштів** належать фінансові ресурси, що належать підприємству на правах власності. Основними власними джерелами є статутний капітал, прибуток підприємства, амортизаційні відрахування, а також інші внутрішні фінансові ресурси. Використання власних коштів є найбільш стабільним джерелом фінансування, оскільки вони не потребують повернення та не пов'язані з виплатою відсотків.

Залучені джерела формування обігових коштів включають кошти, які тимчасово перебувають у розпорядженні підприємства, але не є його власністю. До таких джерел належать кредиторська заборгованість, заборгованість із заробітної плати, аванси отримані від покупців, а також інші тимчасово залучені кошти. Використання цих ресурсів дозволяє підприємству забезпечити фінансування поточної діяльності без залучення додаткових позик.

До **позикових джерел** формування обігових коштів належать кошти, які підприємство отримує від фінансово-кредитних установ або інших суб'єктів господарювання на умовах повернення та сплати відсотків. Основними видами таких ресурсів є банківські кредити, позики, комерційний кредит та інші форми фінансової підтримки. Позикові кошти дозволяють підприємству оперативно залучати необхідні фінансові ресурси для забезпечення виробничого процесу, проте їх використання пов'язане з додатковими фінансовими витратами.

Раціональне поєднання різних джерел формування обігових коштів дозволяє підприємству підтримувати необхідний рівень ліквідності, забезпечувати безперервність виробництва та підвищувати ефективність використання фінансових ресурсів. Оптимальна структура джерел фінансування сприяє зміцненню фінансової стійкості підприємства та створює передумови для його стабільного розвитку.

Формування обігових коштів на підприємствах харчової промисловості має низку специфічних особливостей (див. рис. 1.2), які зумовлені характером виробництва, технологічними процесами, сезонністю постачання сировини та

обмеженими строками зберігання продукції. Ефективне формування та використання обігових коштів у цій галузі має важливе значення для забезпечення безперервності виробничого процесу, стабільності постачання продукції на ринок та підтримання фінансової стійкості підприємств.

Однією з ключових особливостей є **значна частка виробничих запасів у структурі обігових коштів**. Підприємства харчової промисловості потребують постійного забезпечення сировиною, матеріалами та допоміжними компонентами, що використовуються у виробництві харчових продуктів. При цьому значна частина сировини має сезонний характер надходження (наприклад, зерно, овочі, фрукти), що зумовлює необхідність створення запасів для забезпечення безперервності виробництва протягом року.

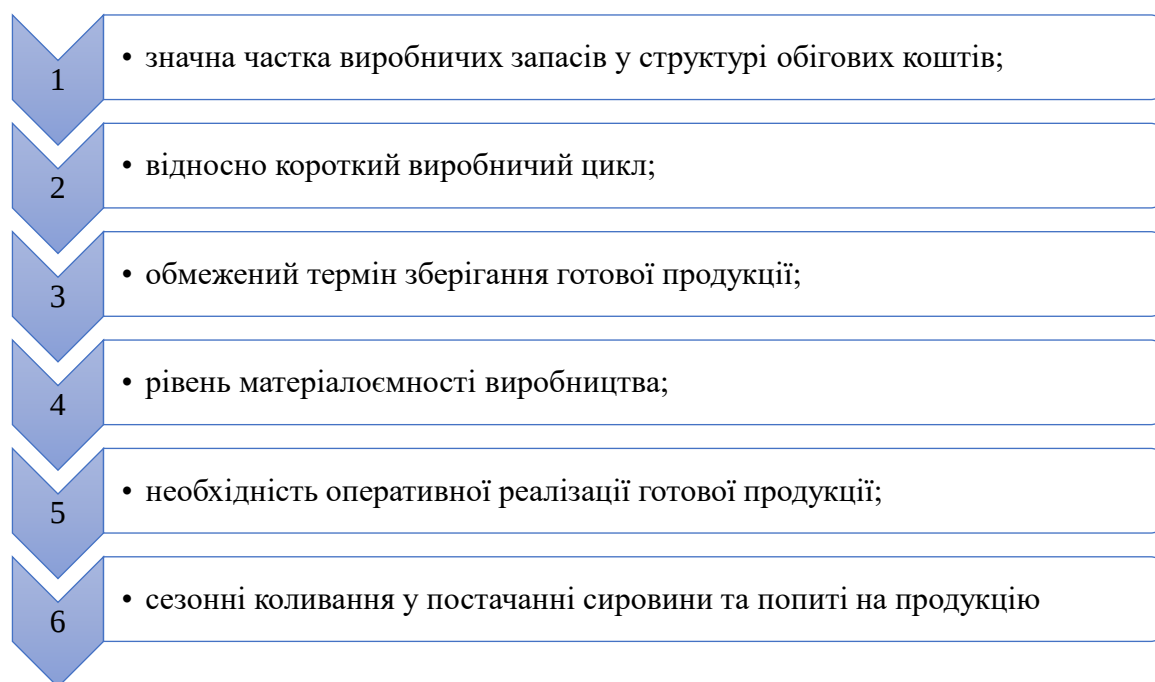

Рис. 1.2 – Особливості формування обігових коштів на підприємствах харчової промисловості

Розробка автора

Іншою важливою особливістю є **відносно короткий виробничий цикл** у більшості підприємств харчової промисловості. Це сприяє швидшому обігу коштів, однак одночасно вимагає чіткої організації процесів постачання, виробництва та реалізації продукції. Порухення будь-якого з цих етапів може

призвести до затримок у виробництві або збільшення витрат на зберігання продукції.

Також важливою характеристикою є **обмежений термін зберігання готової продукції**. Багато видів харчових продуктів мають короткий строк придатності, що потребує оперативної реалізації та ефективної системи збуту. У зв'язку з цим підприємства прагнуть мінімізувати обсяги запасів готової продукції та прискорити її реалізацію.

Крім того, на формування обігових коштів значний вплив має **рівень матеріалоємності виробництва**, оскільки у харчовій промисловості витрати на сировину та матеріали займають значну частку у структурі собівартості продукції. Це обумовлює необхідність раціонального використання ресурсів та оптимізації запасів.

Отже, особливості формування обігових коштів на підприємствах харчової промисловості визначаються специфікою технологічних процесів, сезонністю постачання сировини, коротким виробничим циклом та обмеженими строками зберігання продукції. Урахування цих факторів дозволяє підприємствам ефективно управляти обіговими коштами, забезпечувати безперервність виробництва та підвищувати економічну результативність своєї діяльності.

Особливості використання обігових коштів на підприємствах харчової промисловості

Використання обігових коштів на підприємствах харчової промисловості має специфічні особливості, які обумовлені технологічними процесами виробництва, швидкою оборотністю ресурсів, високою часткою матеріальних витрат та обмеженим терміном зберігання готової продукції. Раціональне використання обігових коштів у цій галузі має важливе значення для забезпечення безперервності виробничого процесу, зниження витрат та підвищення конкурентоспроможності підприємств.

Однією з характерних особливостей є **висока матеріаломісткість виробництва**. У структурі витрат підприємств харчової промисловості значну

частку займають витрати на сировину, матеріали, допоміжні компоненти та енергоресурси. Тому ефективність використання обігових коштів значною мірою залежить від раціонального використання виробничих запасів, оптимізації норм їх зберігання та зменшення втрат сировини у процесі виробництва.

Важливою особливістю є **швидкий оборот обігових коштів**, що пов'язано з відносно коротким виробничим циклом у більшості підприємств харчової промисловості. Це створює можливості для більш ефективного використання фінансових ресурсів, однак потребує чіткої організації процесів постачання, виробництва та реалізації продукції.

Ще однією характерною рисою є **необхідність оперативної реалізації готової продукції**, оскільки значна частина харчових товарів має обмежений термін придатності. У зв'язку з цим підприємства повинні забезпечувати швидке просування продукції на ринок, ефективну логістику та налагоджену систему збуту, що сприяє прискоренню оборотності обігових коштів.

Крім того, на використання обігових коштів значно впливають **сезонні коливання у постачанні сировини та попиті на продукцію**. Для багатьох підприємств харчової промисловості характерним є формування значних запасів сировини у період її масового надходження, що потребує раціонального управління запасами та фінансовими ресурсами.

Отже, ефективність використання обігових коштів на підприємствах харчової промисловості визначається особливостями виробничого процесу, матеріаломісткістю виробництва, швидкістю обороту ресурсів та специфікою реалізації продукції. Раціональне управління обіговими коштами дозволяє підвищити ефективність діяльності підприємств, забезпечити їх фінансову стійкість та конкурентоспроможність на ринку.

Оцінка ефективності використання оборотних засобів підприємства здійснюється за допомогою системи показників, які відображають різні аспекти їх формування, руху та управління. З метою комплексного аналізу ці показники доцільно об'єднати у три основні групи: показники формування, показники

використання та показники управління оборотними засобами [37;44;48;51;53;55].

Показники формування оборотних засобів характеризують джерела їх утворення, структуру та обсяг. До цієї групи належать показники, що відображають співвідношення власних і залучених коштів, рівень забезпеченості підприємства оборотними ресурсами, а також структуру їх розподілу за окремими елементами (запаси, незавершене виробництво, готова продукція, грошові кошти). Аналіз цих показників дозволяє оцінити фінансову стійкість підприємства та достатність ресурсів для здійснення операційної діяльності.

Показники використання оборотних засобів відображають ефективність їх функціонування у процесі господарської діяльності. Вони характеризують швидкість обороту коштів, рівень їх завантаженості та здатність генерувати доходи. До цієї групи належать коефіцієнт оборотності, тривалість одного обороту, коефіцієнт завантаження, рентабельність оборотних засобів. Саме ці показники дозволяють оцінити, наскільки раціонально використовуються оборотні ресурси підприємства.

Показники управління оборотними засобами відображають якість організації процесів планування, контролю та регулювання їх використання. Вони включають показники ліквідності, платоспроможності, рівень дебіторської та кредиторської заборгованості, ефективність управління запасами та грошовими потоками. Ці показники дозволяють оцінити здатність підприємства забезпечувати безперервність діяльності та своєчасно реагувати на зміни зовнішнього середовища.

Таким чином, поділ показників ефективності використання оборотних засобів на три групи забезпечує системний підхід до їх аналізу та дозволяє комплексно оцінити рівень фінансової стійкості, ефективність використання ресурсів і якість управління ними.

З метою систематизації показників оцінки ефективності використання оборотних засобів доцільно представити їх у табл. 1.2.

Показники формування оборотних засобів характеризують джерела їх утворення, структуру та достатність для забезпечення безперервної діяльності підприємства. Вони дозволяють оцінити рівень фінансової стійкості та незалежності підприємства у формуванні обігових ресурсів.

Таблиця 1.2 – Система показників оцінки ефективності використання оборотних засобів

Група показників	Показник	Формула	Економічна сутність
Показники формування	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	Власні оборотні засоби / Оборотні активи	Відображає частку власних коштів у формуванні оборотних
	Коефіцієнт маневреності	Власні оборотні засоби / Власний капітал	Характеризує гнучкість використання власного капіталу
	Структура оборотних засобів	Окремий елемент / Загальна сума оборотних засобів	Відображає розподіл ресурсів
Показники використання	Коефіцієнт оборотності	Виручка / Середні оборотні засоби	Показує швидкість обігу коштів
	Тривалість одного обороту	365 / Коеф. оборотності	Час одного повного кругообігу
	Коефіцієнт завантаження	Оборотні засоби / Виручка	Відображає витрати коштів на 1 грн виручки
	Рентабельність оборотних засобів	Прибуток / Оборотні засоби × 100%	Показує ефективність використання
Показники управління	Коефіцієнт поточної ліквідності	Оборотні активи / Поточні зобов'язання	Характеризує здатність покривати короткострокові зобов'язання
	Коефіцієнт швидкої ліквідності	(Оборотні активи – Запаси) / Поточні зобов'язання	Визначає ліквідність без урахування запасів
	Період інкасації дебіторської заборгованості	Дебіторська заборгованість / Виручка × 365	Показує швидкість повернення коштів
	Період погашення кредиторської заборгованості	Кредиторська заборгованість / Собівартість × 365	Відображає строки розрахунків з постачальниками

Складено за даними [37;44;48;51;53;55].

Одним із ключових показників є **коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами**, який визначає частку оборотних активів, сформованих за рахунок власних джерел фінансування. Цей показник розраховується як відношення власних оборотних засобів до загальної суми оборотних активів. Чим вищим є його значення, тим більш фінансово незалежним є підприємство, оскільки воно менше залежить від зовнішніх джерел фінансування.

Важливим показником є також **коефіцієнт маневреності**, який характеризує частку власного капіталу, що перебуває в оборотній формі та може бути оперативно використана для фінансування поточної діяльності. Він визначається як відношення власних оборотних засобів до власного капіталу. Високе значення цього показника свідчить про гнучкість фінансової політики підприємства та його здатність швидко реагувати на зміни умов діяльності.

Структура оборотних засобів відображає розподіл обігових ресурсів за їх основними елементами, такими як виробничі запаси, незавершене виробництво, готова продукція, дебіторська заборгованість і грошові кошти. Аналіз структури дозволяє виявити надлишкові або недостатні елементи, оцінити ефективність їх розміщення та визначити напрями оптимізації.

Таким чином, показники формування оборотних засобів є важливим інструментом оцінки фінансового стану підприємства, оскільки вони характеризують джерела фінансування, структуру обігових ресурсів та рівень їх достатності для забезпечення безперервного процесу виробництва і реалізації продукції.

Показники використання оборотних засобів характеризують ефективність їх функціонування у процесі господарської діяльності підприємства, зокрема швидкість обігу, рівень завантаженості та здатність генерувати прибуток. Вони дозволяють оцінити, наскільки раціонально підприємство використовує наявні обігові ресурси.

Одним із ключових показників є **коефіцієнт оборотності оборотних засобів**, який визначає кількість повних оборотів, здійснених обіговими коштами

за певний період. Він розраховується як відношення виручки від реалізації продукції до середньої вартості оборотних засобів. Зростання цього показника свідчить про прискорення обороту коштів і підвищення ефективності їх використання.

Тривалість одного обороту відображає час, необхідний для здійснення одного повного кругообігу оборотних засобів. Вона визначається як відношення кількості днів у періоді до коефіцієнта оборотності. Чим меншим є цей показник, тим швидше обігові кошти повертаються в господарський оборот, що позитивно впливає на фінансовий стан підприємства.

Важливим показником є **коефіцієнт завантаження оборотних засобів**, який характеризує суму обігових коштів, необхідних для отримання одиниці виручки. Він розраховується як відношення середньої величини оборотних засобів до обсягу реалізації продукції. Зменшення цього показника свідчить про більш ефективне використання ресурсів.

Рентабельність оборотних засобів відображає рівень прибутковості їх використання та визначається як відношення прибутку до середньої вартості оборотних засобів, виражене у відсотках. Високе значення цього показника свідчить про ефективне використання обігових коштів і здатність підприємства отримувати значний фінансовий результат.

Показники управління оборотними засобами характеризують ефективність організації процесів планування, контролю та регулювання їх використання. Вони відображають здатність підприємства забезпечувати безперервність господарської діяльності, підтримувати платоспроможність та своєчасно реагувати на зміни зовнішнього середовища.

Одним із ключових показників є **коефіцієнт поточної ліквідності**, який визначає здатність підприємства покривати свої короткострокові зобов'язання за рахунок оборотних активів. Він розраховується як відношення оборотних активів до поточних зобов'язань. Оптимальне значення цього показника свідчить про фінансову стійкість підприємства та його здатність своєчасно виконувати

свої зобов'язання.

Важливим є також **коефіцієнт швидкої ліквідності**, який характеризує рівень платоспроможності підприємства без урахування найменш ліквідної частини оборотних активів — запасів. Він визначається як відношення оборотних активів за мінусом запасів до поточних зобов'язань. Цей показник дозволяє більш точно оцінити здатність підприємства швидко мобілізувати кошти для розрахунків.

Суттєве значення має **період інкасації дебіторської заборгованості**, який показує середній час, необхідний для повернення коштів від покупців. Скорочення цього періоду свідчить про ефективне управління розрахунками та сприяє прискоренню оборотності обігових коштів.

Не менш важливим є **період погашення кредиторської заборгованості**, який відображає середній строк розрахунків підприємства з постачальниками. Рациональне управління цим показником дозволяє оптимізувати грошові потоки та підтримувати фінансову рівновагу.

Отже, наведена система показників дозволяє комплексно оцінити процес формування, ефективність використання та рівень управління оборотними засобами підприємства.

Ефективність використання обігових коштів є важливою характеристикою фінансово-господарської діяльності підприємства, оскільки відображає швидкість їх обороту, рівень завантаженості у виробничому процесі та здатність генерувати прибуток. Рациональне використання обігових коштів сприяє підвищенню ліквідності, зменшенню потреби у залученні додаткових ресурсів і забезпеченню стабільності діяльності підприємства.

1.2. Аналіз факторів, які впливають на ефективність використання обігових коштів

Ефективність використання обігових коштів підприємства залежить від сукупності внутрішніх і зовнішніх факторів, які впливають на швидкість їх

обороту, структуру та обсяги залучення фінансових ресурсів (див. рис. 1.3). Аналіз цих факторів дозволяє виявити причини уповільнення оборотності обігових коштів, визначити резерви їх більш раціонального використання та розробити ефективні заходи щодо підвищення результативності фінансово-господарської діяльності підприємства.

Рис. 1.3 – Основні фактори, які впливають на ефективність використання обігових коштів

Складено за даними [6;15;21].

Внутрішні фактори формуються безпосередньо в межах підприємства та піддаються управлінському впливу. До них належать особливості організації виробничого процесу, структура і рівень виробничих запасів, ефективність управління незавершеним виробництвом, система збуту продукції, стан дебіторської заборгованості, управління грошовими коштами, рівень

фінансового планування та контролю, а також кваліфікація персоналу і якість управлінських рішень. Саме ці фактори визначають швидкість обороту обігових коштів і ефективність їх використання, оскільки підприємство має можливість безпосередньо впливати на їх стан та змінювати їх відповідно до своїх цілей [11;12;13;20;45].

З метою систематизації внутрішніх факторів, що впливають на ефективність використання обігових коштів, доцільно представити їх у табл. 1.3.

Таким чином, внутрішні фактори мають комплексний характер і безпосередньо впливають на рівень ефективності використання обігових коштів підприємства.

Таблиця 1.3 – Внутрішні фактори, що впливають на ефективність використання обігових коштів підприємства

Фактор	Сутність впливу	Результат для підприємства
Організація виробничого процесу	Тривалість виробничого циклу, рівень технологічності	Прискорення оборотності коштів
Структура виробничих запасів	Наявність надлишкових або дефіцитних ресурсів	Оптимізація витрат і вивільнення коштів
Управління незавершеним виробництвом	Контроль обсягів та тривалості виробництва	Зменшення відволікання коштів
Система збуту продукції	Швидкість реалізації, ефективність каналів продажу	Прискорення надходження грошових коштів
Управління дебіторською заборгованістю	Контроль за розрахунками з покупцями	Підвищення ліквідності
Управління грошовими коштами	Оптимізація залишків та потоків	Забезпечення платоспроможності
Фінансове планування і контроль	Бюджетування, прогнозування, моніторинг	Раціональне використання ресурсів
Впровадження інновацій	Зниження витрат, підвищення продуктивності	Підвищення ефективності діяльності
Організаційна структура управління	Якість управлінських рішень	Підвищення ефективності управління
Кадровий потенціал	Кваліфікація персоналу	Зростання продуктивності праці

Складено за даними [11;12;13;14;19;20;23;39].

Ефективність використання обігових коштів підприємства значною мірою залежить від сукупності внутрішніх факторів, які формуються безпосередньо в межах підприємства та піддаються управлінському впливу. Їх особливістю є те, що підприємство має можливість активно регулювати ці фактори, оптимізуючи структуру та швидкість обороту обігових коштів.

Одним із ключових внутрішніх факторів є **рівень організації виробничого процесу**, який визначає тривалість виробничого циклу, ефективність використання ресурсів та ритмічність виробництва. Раціональна організація виробництва сприяє скороченню часу перебування коштів у виробничій сфері та прискоренню їх оборотності.

Важливу роль відіграє **структура та обсяг виробничих запасів**, оскільки надлишкові запаси призводять до відволікання фінансових ресурсів і збільшення витрат на їх зберігання, тоді як недостатні – можуть викликати перебої у виробництві. Оптимізація запасів забезпечує більш ефективне використання обігових коштів.

Суттєвим фактором є **рівень управління незавершеним виробництвом**, який впливає на обсяги коштів, тимчасово вилучених з обороту. Скорочення незавершеного виробництва дозволяє прискорити кругообіг коштів та зменшити потребу у додатковому фінансуванні.

Не менш важливим є **ефективність системи збуту продукції**, яка визначає швидкість реалізації та надходження грошових коштів. Розвинена система збуту сприяє скороченню терміну обігу коштів і підвищенню ліквідності підприємства.

Значний вплив має також **управління дебіторською заборгованістю**, яке передбачає контроль за своєчасністю розрахунків із покупцями та зниження рівня прострочених платежів. Раціональна кредитна політика дозволяє забезпечити стабільність грошових потоків і мінімізувати фінансові ризики.

Окрему роль відіграє **управління грошовими коштами**, що полягає у підтриманні їх оптимального рівня для забезпечення платоспроможності підприємства. Ефективне управління грошовими потоками дозволяє уникнути як

дефіциту, так і надлишку коштів.

Важливим фактором є **рівень фінансового планування та контролю**, який забезпечує обґрунтоване визначення потреби в обігових коштах, ефективний розподіл ресурсів та своєчасне виявлення відхилень від планових показників.

Крім того, значний вплив має **впровадження інноваційних і ресурсозберігаючих технологій**, що сприяє зниженню витрат, підвищенню продуктивності та прискоренню обороту коштів.

Також важливими є **якість управлінських рішень та організаційна структура підприємства**, які визначають ефективність координації діяльності та швидкість реагування на зміни. Високий рівень управління сприяє раціональному використанню ресурсів.

Завершальним внутрішнім фактором є **кадровий потенціал підприємства**, зокрема рівень кваліфікації персоналу та ефективність кадрової політики. Кваліфіковані працівники забезпечують більш раціональне використання ресурсів і підвищення результативності діяльності.

Отже, внутрішні фактори мають комплексний характер і визначають можливості підприємства щодо ефективного управління обіговими коштами, що безпосередньо впливає на його фінансові результати та конкурентоспроможність.

Зовнішні фактори формуються поза межами підприємства та не піддаються прямому контролю з його боку, однак суттєво впливають на результати діяльності (див. табл. 1.4). До них належать загальноекономічна ситуація, рівень інфляції, стан ринку, податкова політика, банківська система, платоспроможність споживачів, умови співпраці з постачальниками, політична стабільність та рівень науково-технічного розвитку. Вплив цих факторів проявляється через зміну умов функціонування підприємства, що може як створювати сприятливі можливості для розвитку, так і породжувати додаткові ризики.

Таблиця 1.4 – Зовнішні фактори, що впливають на ефективність використання обігових коштів підприємства

Фактор	Сутність впливу	Результат для підприємства
Економічна ситуація	Інфляція, валютні коливання, кризи	Зміна вартості ресурсів і ліквідності
Ринкове середовище	Рівень попиту, конкуренція	Вплив на швидкість реалізації продукції
Податкова політика	Податкове навантаження, зміни законодавства	Вплив на обсяг вільних коштів
Банківська система	Доступність кредитів, відсоткові ставки	Можливість залучення фінансування
Постачальники	Умови постачання, стабільність цін	Вплив на рівень запасів
Споживачі	Платоспроможність, платіжна дисципліна	Вплив на дебіторську заборгованість
Політична ситуація	Стабільність держави, воєнні дії	Ризики для діяльності підприємства
Науково-технічний розвиток	Рівень технологій у галузі	Вплив на ефективність виробництва

Складено за даними [11;12;13;14;19;20;23;39].

Одним із ключових зовнішніх факторів є **загальноекономічна ситуація в країні**, яка включає рівень інфляції, стабільність національної валюти, темпи економічного зростання та кризові явища. Нестабільність економічного середовища призводить до знецінення обігових коштів, ускладнює планування діяльності та підвищує фінансові ризики підприємства.

Важливу роль відіграє **ринкове середовище**, зокрема рівень попиту на продукцію, ступінь конкуренції та кон'юнктура ринку. Зміни попиту безпосередньо впливають на швидкість реалізації продукції, що визначає тривалість обороту обігових коштів.

Суттєвим фактором є **податкова політика держави**, яка визначає рівень податкового навантаження та умови ведення господарської діяльності. Часті зміни податкового законодавства можуть негативно впливати на фінансове планування та обсяг вільних грошових коштів підприємства.

Значний вплив має **стан банківської системи**, зокрема доступність кредитних ресурсів і рівень відсоткових ставок. Обмежений доступ до

фінансування або висока вартість кредитів ускладнюють забезпечення підприємства необхідними обіговими коштами.

Не менш важливими є **відносини з постачальниками та споживачами**. Умови постачання ресурсів, стабільність цін, а також платоспроможність і платіжна дисципліна покупців безпосередньо впливають на обсяг запасів і рівень дебіторської заборгованості.

Впливовим фактором є також **політична та правова ситуація**, включаючи стабільність державного управління, зміни законодавства та воєнні дії. Такі фактори можуть створювати значні ризики для діяльності підприємства та впливати на ефективність використання обігових коштів.

Крім того, важливу роль відіграє **рівень науково-технічного розвитку**, який визначає можливості впровадження сучасних технологій, підвищення продуктивності праці та зниження витрат.

Таким чином, зовнішні фактори формують середовище функціонування підприємства та суттєво впливають на ефективність використання обігових коштів. Їх врахування є необхідною умовою прийняття обґрунтованих управлінських рішень та забезпечення стабільного розвитку підприємства.

Отже, поділ факторів на внутрішні та зовнішні дозволяє сформулювати системний підхід до управління обіговими коштами: внутрішні фактори потребують оптимізації та вдосконалення, тоді як зовнішні — постійного моніторингу та адаптації діяльності підприємства до змін зовнішнього середовища.

1.3. Напрями підвищення ефективності використання обігових коштів на підприємствах харчової промисловості

Ефективне використання обігових коштів є важливим фактором підвищення фінансової стійкості та конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості. Раціональне управління обіговими коштами дозволяє прискорити їх оборотність, зменшити витрати на виробництво та забезпечити

безперервність виробничого процесу. У сучасних умовах господарювання особливого значення набуває впровадження ефективних управлінських рішень, спрямованих на оптимізацію структури та використання оборотних ресурсів (див. рис. 1.4).

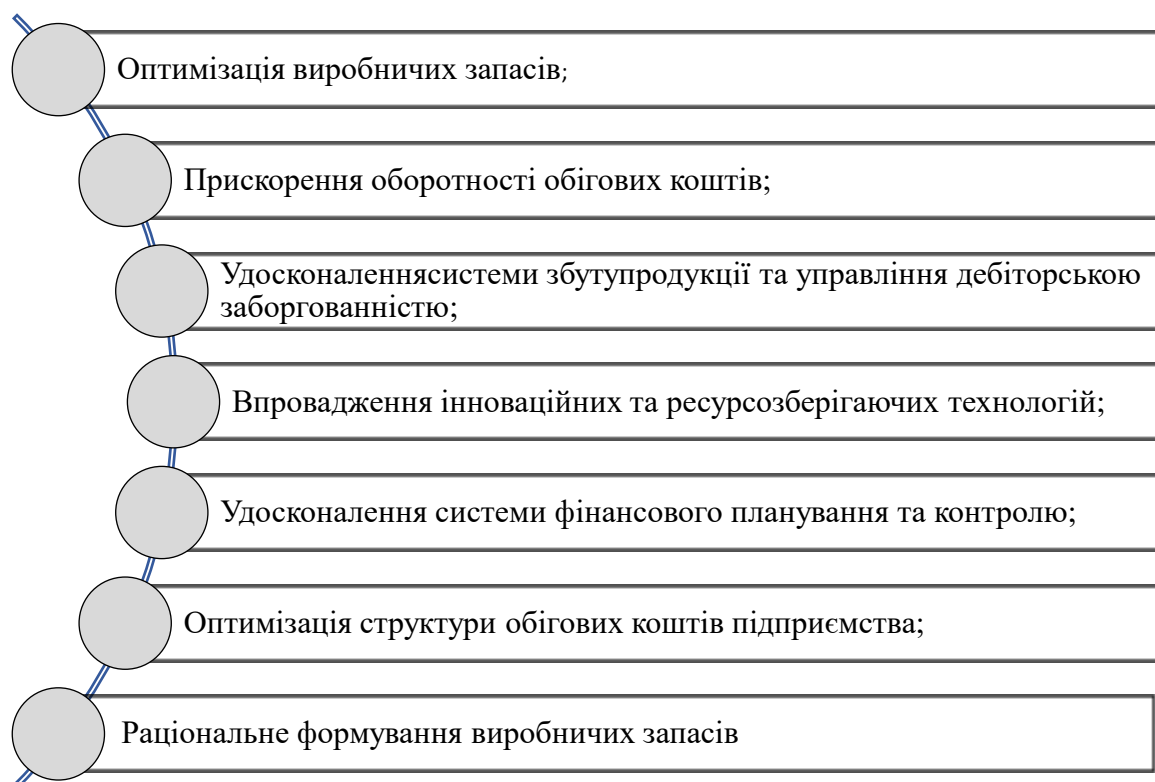

Рис. 1.4 – Основні напрями підвищення ефективності використання обігових коштів на підприємствах харчової промисловості

Складено за даними [22;25;30;31;33;35;38;41;54].

Одним із важливих напрямів **підвищення ефективності використання обігових коштів** є оптимізація виробничих запасів, яка спрямована на забезпечення раціонального співвідношення між їх обсягом та потребами виробництва. Надмірні запаси призводять до відволікання значних фінансових ресурсів, зростання витрат на зберігання та ризику втрат від псування або морального старіння, тоді як їх недостатність може спричинити перебої у виробничому процесі та зниження обсягів випуску продукції.

Оптимізація виробничих запасів передбачає впровадження ефективних методів управління, зокрема, нормування запасів, визначення економічно обґрунтованого розміру замовлень, використання сучасних логістичних підходів та систем планування потреб у матеріалах. Важливу роль відіграє аналіз структури запасів, виявлення надлишкових і повільно оборотних ресурсів, а також удосконалення системи постачання та контролю за рухом матеріальних ресурсів [47;54].

Застосування таких підходів дозволяє скоротити тривалість обороту обігових коштів, зменшити витрати на зберігання та підвищити ліквідність підприємства. У результаті забезпечується більш ефективне використання фінансових ресурсів, яке позитивно впливає на загальну результативність діяльності підприємства.

Важливим напрямом підвищення ефективності використання обігових коштів є **прискорення їх оборотності**, яке полягає у скороченні часу перебування коштів у всіх стадіях кругообігу – від закупівлі сировини до отримання грошових надходжень від реалізації продукції. Чим швидше обігові кошти проходять повний цикл, тим менша їх потреба для забезпечення безперервної діяльності підприємства та тим вищою є ефективність їх використання.

Прискорення оборотності досягається за рахунок удосконалення організації виробничого процесу, скорочення тривалості виробничого циклу, оптимізації рівня запасів, підвищення ефективності системи збуту, а також поліпшення роботи з дебіторською заборгованістю. Важливу роль відіграє впровадження сучасних інформаційних систем управління, які забезпечують оперативний контроль за рухом ресурсів та своєчасне прийняття управлінських рішень [35].

Результатом прискорення оборотності є вивільнення частини обігових коштів, зниження потреби у залученні додаткового фінансування, підвищення ліквідності та фінансової стійкості підприємства. Це сприяє зростанню

прибутковості та загальної ефективності господарської діяльності.

Ще одним важливим напрямом підвищення ефективності використання обігових коштів є **удосконалення системи збуту продукції та управління дебіторською заборгованістю**. Ефективна організація збуту сприяє прискоренню реалізації продукції, скороченню періоду її перебування на складах і, відповідно, швидшому надходженню грошових коштів на підприємство.

Удосконалення системи збуту передбачає розширення каналів реалізації, активізацію маркетингової діяльності, оптимізацію цінової політики та покращення взаємодії з клієнтами. Важливу роль відіграє також використання сучасних інформаційних технологій, які дозволяють оперативно реагувати на зміни попиту та ефективно управляти процесами продажу.

Управління дебіторською заборгованістю полягає у контролі за своєчасністю розрахунків із покупцями, встановленні оптимальних умов надання комерційного кредиту, а також у проведенні заходів щодо зниження рівня простроченої заборгованості. До таких заходів належать аналіз платоспроможності контрагентів, встановлення кредитних лімітів, використання штрафних санкцій та стимулювання дострокових оплат.

Реалізація зазначених заходів дозволяє скоротити період інкасації дебіторської заборгованості, підвищити ліквідність підприємства та забезпечити стабільність грошових потоків. У результаті це сприяє більш ефективному використанню обігових коштів і підвищенню загальної фінансової стійкості підприємства [30;33].

Значну роль у підвищенні ефективності використання обігових коштів відіграє **впровадження інноваційних та ресурсозберігаючих технологій**. Їх застосування сприяє зниженню матеріаломісткості та енергоємності виробництва, скороченню витрат на сировину, енергію та інші ресурси, а також підвищенню продуктивності праці.

Інноваційні технології дозволяють оптимізувати виробничі процеси,

скоротити тривалість виробничого циклу та зменшити обсяги незавершеного виробництва, що безпосередньо впливає на прискорення оборотності обігових коштів. Водночас ресурсозберігаючі підходи сприяють більш раціональному використанню наявних ресурсів і зменшенню втрат у процесі виробництва та зберігання.

Крім того, впровадження сучасних технологій підвищує якість продукції та її конкурентоспроможність на ринку, що позитивно впливає на обсяги реалізації та швидкість повернення коштів у господарський оборот. Це забезпечує стабільність грошових потоків та зменшує потребу у залученні додаткового фінансування [22].

Крім того, важливим напрямом підвищення ефективності використання обігових коштів є **удосконалення системи фінансового планування та контролю**. Ефективне фінансове планування забезпечує обґрунтоване визначення потреби підприємства в обігових коштах, оптимальний розподіл фінансових ресурсів між різними напрямками діяльності та своєчасне фінансування операційних процесів.

Удосконалення системи фінансового планування передбачає впровадження сучасних методів бюджетування, прогнозування грошових потоків та аналізу фінансових показників. Це дозволяє більш точно визначати обсяги необхідних ресурсів, запобігати дефіциту або надлишку обігових коштів та підвищувати ефективність їх використання.

Важливим елементом є також **фінансовий контроль**, який забезпечує моніторинг використання коштів, виявлення відхилень від планових показників та своєчасне прийняття коригувальних управлінських рішень. Застосування систем внутрішнього контролю та фінансового аналізу сприяє підвищенню прозорості фінансових процесів і зниженню ризиків неефективного використання ресурсів.

У результаті удосконалення системи фінансового планування та контролю забезпечується підвищення ліквідності, фінансової стійкості підприємства та

ефективності управління обіговими коштами, що позитивно впливає на загальні результати його діяльності [38].

Одним із основних напрямів є **раціональне формування виробничих запасів**, що передбачає встановлення економічно обґрунтованого їх обсягу та структури відповідно до потреб виробничого процесу. Надмірне накопичення запасів призводить до відволікання фінансових ресурсів, зростання витрат на їх зберігання та ризику втрат від псування або морального старіння, тоді як їх недостатність може спричинити перебої у виробництві та зниження обсягів випуску продукції.

Раціональне формування виробничих запасів передбачає впровадження систем нормування, визначення оптимального розміру замовлень, планування потреб у матеріальних ресурсах, а також використання сучасних логістичних підходів до управління постачанням. Важливу роль відіграє аналіз структури запасів, виявлення надлишкових і повільно оборотних ресурсів, а також удосконалення системи обліку та контролю за їх рухом.

Застосування зазначених заходів дозволяє скоротити тривалість обороту обігових коштів, зменшити витрати на зберігання та підвищити ліквідність підприємства. У результаті забезпечується більш ефективне використання фінансових ресурсів і оптимізація структури обігових коштів, що позитивно впливає на загальні фінансові результати діяльності підприємства.

Важливим напрямом є **скорочення обсягів незавершеного виробництва**, яке передбачає зменшення тривалості перебування ресурсів у виробничому процесі до моменту отримання готової продукції. Значні обсяги незавершеного виробництва призводять до відволікання фінансових ресурсів, уповільнення оборотності обігових коштів та зниження ліквідності підприємства.

Скорочення незавершеного виробництва досягається за рахунок удосконалення організації виробничого процесу, впровадження сучасних технологій, оптимізації виробничих циклів, а також підвищення рівня технічного оснащення підприємства. Важливу роль відіграє синхронізація постачання

матеріалів із виробничими потребами, зменшення простоїв обладнання та раціоналізація потоків виробництва.

Крім того, ефективне планування виробництва, впровадження систем оперативного управління та контроль за виконанням виробничих завдань дозволяють забезпечити рівномірне завантаження виробничих потужностей і скоротити накопичення незавершеної продукції.

У результаті реалізації зазначених заходів прискорюється оборотність обігових коштів, зменшується їх потреба, підвищується ліквідність і фінансова стійкість підприємства, що позитивно впливає на загальну ефективність його діяльності.

Ще одним важливим аспектом є **зменшення надлишкових запасів готової продукції на складах**. Надмірне накопичення готової продукції призводить до відволікання значної частини фінансових ресурсів з обороту, збільшення витрат на зберігання, транспортування та обслуговування складських приміщень, а також підвищує ризик морального старіння або втрати якості продукції.

Зменшення надлишкових запасів досягається шляхом удосконалення системи планування виробництва та збуту, більш точного прогнозування попиту, а також узгодження обсягів випуску продукції з реальними потребами ринку. Важливу роль відіграє підвищення ефективності маркетингової діяльності, оптимізація каналів реалізації та прискорення процесу збуту продукції.

Крім того, застосування сучасних логістичних підходів, автоматизованих систем управління запасами та методів оперативного контролю дозволяє своєчасно виявляти надлишкові залишки та приймати відповідні управлінські рішення щодо їх скорочення.

У результаті зменшення надлишкових запасів готової продукції прискорюється оборотність обігових коштів, знижується потреба у додатковому фінансуванні та підвищується ліквідність підприємства, що позитивно впливає на його фінансову стійкість і загальну ефективність діяльності.

Також важливу роль у підвищенні ефективності використання обігових коштів відіграє **підтримання оптимального рівня грошових коштів на рахунках підприємства**. Надмірні залишки грошових коштів свідчать про їх неефективне використання, оскільки вони не приносять додаткового доходу, тоді як їх недостатність може призвести до порушення платоспроможності, затримок у розрахунках та зниження ділової репутації підприємства.

Оптимальний рівень грошових коштів визначається з урахуванням потреб у поточних платежах, обсягів операційної діяльності, термінів надходження та витрачання коштів. Ефективне управління грошовими потоками передбачає планування та прогнозування їх руху, узгодження вхідних і вихідних потоків, а також мінімізацію касових розривів.

Важливими інструментами є впровадження систем бюджетування грошових коштів, використання сучасних фінансових технологій, а також розміщення тимчасово вільних коштів у короткострокові фінансові інструменти з метою отримання додаткового доходу.

У результаті підтримання оптимального рівня грошових коштів забезпечується підвищення ліквідності та платоспроможності підприємства, знижується потреба у залученні позикових ресурсів та покращується загальна ефективність управління обіговими коштами.

З метою узагальнення основних напрямів оптимізації структури обігових коштів підприємства доцільно представити їх у табл. 1.5. Таким чином, комплексне застосування зазначених заходів дозволяє підвищити ефективність використання обігових коштів, забезпечити фінансову стійкість підприємства та знизити витратоємність продукції.

Доведено, що оптимізація виробничих запасів, скорочення обсягів незавершеного виробництва та зменшення надлишкових запасів готової продукції сприяють вивільненню фінансових ресурсів і прискоренню їх оборотності. Водночас удосконалення системи збуту, ефективне управління дебіторською заборгованістю та підтримання оптимального рівня грошових

коштів забезпечують стабільність грошових потоків і підвищення ліквідності підприємства.

Таблиця 1.5 – Основні напрями оптимізації структури обігових коштів підприємства

Напрямок оптимізації	Сутність заходу	Основний ефект
Оптимізація виробничих запасів	Встановлення оптимального обсягу запасів, нормування, логістичне управління	Зменшення витрат на зберігання, вивільнення коштів
Скорочення незавершеного виробництва	Зменшення тривалості виробничого циклу, оптимізація процесів	Прискорення оборотності коштів
Зменшення запасів готової продукції	Узгодження виробництва з попитом, покращення збуту	Зниження складських витрат, швидше повернення коштів
Удосконалення системи збуту	Розширення каналів продажу, маркетинг, оптимізація цін	Прискорення реалізації продукції
Управління дебіторською заборгованістю	Контроль оплат, кредитна політика, зменшення прострочень	Підвищення ліквідності, стабільність грошових потоків
Прискорення оборотності обігових коштів	Скорочення часу кругообігу коштів	Зменшення потреби у фінансуванні
Впровадження інноваційних технологій	Зниження матеріаломісткості, автоматизація	Зменшення витрат, підвищення ефективності
Удосконалення фінансового планування	Бюджетування, прогнозування, контроль	Раціональне використання ресурсів
Управління грошовими коштами	Оптимізація залишків, управління потоками	Підвищення платоспроможності

Складено за даними [22;25;30;31;33;35;38;41;54].

Окремо підкреслено значення впровадження інноваційних і ресурсозберігаючих технологій, а також удосконалення системи фінансового планування та контролю, що дозволяє підвищити ефективність використання обігових коштів та знизити рівень витратоємності продукції.

Отже, реалізація зазначених заходів забезпечує підвищення фінансової стійкості підприємства, оптимізацію структури обігових коштів та створює передумови для зростання ефективності його діяльності в цілому.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ОБІГОВИХ КОШТІВ В ТОВ «САРАТСЬКИЙ ЗАВОД ПРОДТОВАРІВ»

2.1. Загальна характеристика і аналіз ефективності діяльності ТОВ «Саратський завод продтоварів»

Товариство з обмеженою відповідальністю «Саратський завод продтоварів» (код за ЄДРПОУ 00379293) є вітчизняним промисловим підприємством Одеської області, виробничо-господарський профіль якого орієнтований на поглиблену переробку сільськогосподарської сировини. Системоутворювальним вектором діяльності товариства, відповідно до Класифікатора видів економічної діяльності, виступає перероблення та консервування фруктів і овочів (КВЕД 10.39).

З метою мінімізації операційних ризиків, підвищення ринкової стійкості та диверсифікації продуктового портфеля, суб'єкт господарювання паралельно розвиває такі супутні напрями:

- промислове виготовлення виноградних, сидрових та інших плодово-ягідних вин (КВЕД 11.02, 11.03);
- неспеціалізовану оптову торгівлю сформованими партіями товарів (КВЕД 46.90).

Така багатопрофільність та диверсифікована структура бізнесу зумовили побудову розгалуженої виробничої архітектури підприємства, яка організаційно поєднує взаємопов'язані цехи основного виробництва, допоміжні інфраструктурні елементи та обслуговуючі підрозділи (рис. 2.1).

Виробнича програма ТОВ «Саратський завод продтоварів» детермінована його стратегічною орієнтацією на глибоку, безвідхідну переробку сільськогосподарської сировини. З метою максимального охоплення цільових ринкових сегментів та нівелювання чинника сезонності, підприємство сформувало диверсифікований продуктивний портфель. Товарна номенклатура заводу характеризується значною шириною та глибиною, охоплюючи такі

ключові асортиментні групи:

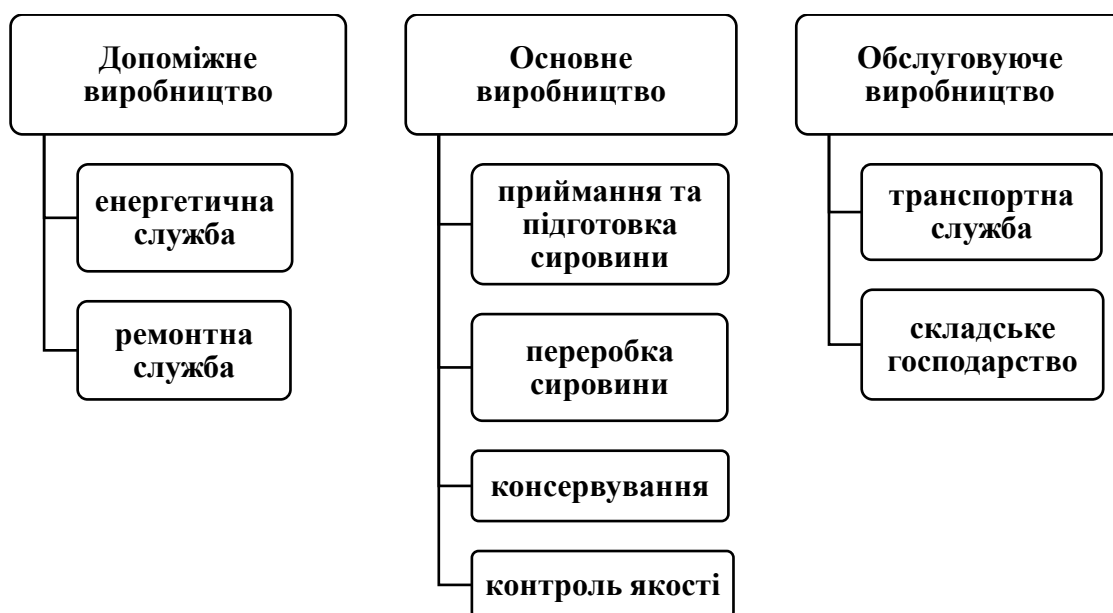

Рис. 2.1 – Виробнича структура ТОВ «Саратський завод продтоварів»

- **преміальний сегмент (гранатова продукція):** представлена лінією натуральних соків прямого віджиму, нектарами з додаванням цукрового сиропу, а також високотехнологічними концентрованими субстратами, орієнтованими на подальшу промислову переробку;
- **плодово-ягідна полікомпонентна група:** соки, нектари та морси з кісточкових, зерняткових і дикорослих ягід (вишні, шипшини, кизилу, ожини, журавлини, винограду, яблук, персиків та айви), що виготовляються за щадними технологіями збереження нативних нутрієнтів;
- **полікомпонентні та відновлені напої:** функціональні фруктові мікси та купажовані напої, створені на основі поєднання гранатової бази з локальними видами плодово-ягідної сировини;
- **плодоовочева консервація та гастрономічна група:** традиційні компоти, стерилізовані маринади, пастеризовані соуси, томатні приправи, а також ферментована плодовоовочева продукція (солена та квашена продукція низькокислотного та висококислотного способів

консервування);

- **нішева (супутня) продукція:** фіточаї, трав'яні збори багатокомпонентного складу та сухі кавові мікси, що дозволяють оптимізувати використання виробничих потужностей у міжсезонний період.

Динаміка основних показників діяльності ТОВ «Саратський завод продтоварів» за 2022–2025 рр. (табл. 2.1) свідчить про якісну трансформацію підприємства: перехід від стабілізації бізнес-процесів до етапу інтенсивного зростання та підвищення ефективності операційної діяльності.

Протягом досліджуваного періоду зафіксовано стійку тенденцію до збільшення обсягів реалізації продукції. Чистий дохід (виручка) від реалізації зріс у 2,5 рази – з 19,5 млн. грн. у 2022 р. до 49,4 млн. грн. у 2025 р.

Аналіз кадрового потенціалу виявив зворотну залежність між кількістю персоналу та результативністю його праці. Так, чисельність працівників скоротилася на 25% (з 36 до 27 осіб). Продуктивність праці за показником виробітку реалізованої продукції на одного працівника зросла у 3,4 рази – з 541,9 тис. грн. до 1830,5 тис. грн. Така динаміка є слідством переходу підприємства на інтенсивний шлях розвитку, що стало можливим завдяки автоматизації виробничих ліній, підвищенню кваліфікації персоналу та оптимізації загальної структури управління.

Фондовіддача у 2025 році становила 51,23 грн., значно перевищивши рівень базового 2022 року. Рентабельність операційної діяльності зросла більше ніж удвічі – з 4,86% до 11,33%. Рентабельність власного капіталу у 2025 році досягла високого рівня – 31,43%, що свідчить про високу інвестиційну привабливість підприємства.

Протягом всього аналізованого періоду спостерігалася позитивна динаміка чистого фінансового результату від господарської діяльності підприємства. Рівень останнього зріс у 4,3 рази, склавши у звітному 2025 році 4 млн. 130,4 тис. грн. проти 955,5 тис. грн. у базовому 2022 р.

Таблиця 2.1 – Основні показники виробничо-господарської діяльності ТОВ «Саратський завод продтоварів»

Найменування показника	2022	2023	2024	2025	Динаміка за 2022-2025 рр.	
					абсолютна	відносна (темп росту), %
Реалізована продукція (без ПДВ) тис. грн.	19507,6	31089,1	35444,4	49423,0	29915,4	253,35
Чисельність працівників ПВП, осіб.	36	28	25	27	-9	75,00
Середньорічна вартість основних засобів (залишкова), тис. грн.	635,2	570,3	542,8	964,8	329,6	151,88
Середньорічна величина обігових коштів, тис. грн.	20039,3	26693,2	32389,2	37886,5	17847,2	189,06
Середньорічний виробіток реалізованої продукції на 1 працівника ПВП, тис. грн.	541,9	1110,3	1417,8	1830,5	1288,6	337,80
Фондовіддача основних засобів, грн.	30,71	54,51	65,30	51,23	20,52	166,81
Прибуток від операційної діяльності, тис. грн.	955,5	2496,1	2433,9	5037,1	4081,6	527,17
Чистий прибуток від господарської діяльності (після оподаткування), тис. грн.	955,5	2100,3	1995,8	4130,4	3174,9	432,28
Рентабельність операційної діяльності, %	4,86	8,71	7,34	11,33	6,47	232,94
Рентабельність активів по чистому прибутку від господарської діяльності, %	4,58	7,65	6,02	10,58	6,00	231,08
Рентабельність власного капіталу по чистому прибутку від господарської діяльності, %	19,44	29,94	22,10	31,43	11,99	161,66

Однієї з ключових складових комплексного аналізу господарської діяльності підприємства є оцінка його фінансового стану. З цією метою у світовій аналітичній практиці застосовують систему відносних показників (коефіцієнтів) ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості.

Показники ліквідності функціонують як прямі індикатори фінансової надійності підприємства, відображаючи його здатність своєчасно й у повному обсязі розраховуватися за поточними зобов'язаннями. Динаміку цих параметрів за 2022–2025 рр. узагальнено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Показники ліквідності ТОВ «Саратський завод продтоварів» за 2022-2025 рр.

№ п/п	Показники	Значення показника на кінець року				Динаміка показника за 2022-2025 рр.	
		2022	2023	2024	2025	абсолютна	відносна (темп росту), %
1	Коефіцієнт загальної ліквідності	1,226	1,253	1,325	1,379	0,153	112,52
2	Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,386	0,595	0,455	0,559	0,173	144,76
3	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,063	0,039	0,006	0,013	-0,050	20,63

Коефіцієнт загальної ліквідності (поточної платоспроможності): протягом досліджуваного періоду зріс з 1,226 до 1,379. Це є слідством випереджаючих темпів приросту оборотних активів порівняно з короткостроковими зобов'язаннями. Попри те, що значення коефіцієнта наразі залишається нижчим за загальноприйнятий нормативний мінімум (2,0), позитивний тренд свідчить про планомірне зниження ризику фундаментальної неплатоспроможності.

Коефіцієнт швидкої ліквідності продемонстрував найвищу динаміку зростання, збільшившись на 44,76% (з 0,386 до 0,559). Це обумовлено

накопиченням найбільш ліквідної частини оборотних коштів (дебіторської заборгованості та готової до реалізації продукції).

На тлі загального зміцнення платоспроможності підприємства відмічається 5-кратне зниження коефіцієнта абсолютної ліквідності: з 0,063 до 0,013. Це свідчить, що лише 1,3% короткострокових зобов'язань можуть бути погашені безпосередньо в миттєвому режимі за рахунок грошових коштів та їх еквівалентів. Враховуючи паралельне зростання загальної ліквідності, такий дефіцит вільної ліквідності є результатом свідомої стратегії підприємства щодо мінімізації відволікання коштів з обігу та їх безперервного реінвестування у виробничий цикл і модернізацію основних фондів.

Оцінювання фінансової стійкості підприємства базується на аналізі архітектури капіталу та ідентифікації джерел фінансування його активів. Для декомпозиції рівня фінансової незалежності ТОВ «Саратський завод продтоварів» використано систему взаємопов'язаних коефіцієнтів, динаміку яких за 2022–2025 рр. наведено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Показники фінансової стійкості ТОВ «Саратський завод продтоварів» за 2022-2025 рр.

№ п/п	Показники	Значення показника на кінець року				Динаміка показника за 2022-2025 рр.	
		2022	2023	2024	2025	абсолютна	відносна (темп росту), %
1	Коефіцієнт фінансової стійкості	0,270	0,283	0,355	0,431	0,162	159,99
2	Коефіцієнт автономії	0,212	0,221	0,262	0,301	0,089	141,91
3	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,837	0,894	0,917	0,879	0,042	105,00

Коефіцієнт фінансової стійкості (левериджу), який відображає співвідношення між власним та позиковим капіталом, протягом аналізованого

періоду зріс на 59,99% (з 0,270 до 0,431), що суттєво знизило вразливість підприємства до фінансових вимог зовнішніх кредиторів. Коефіцієнт автономії (незалежності), який відображає частку власного капіталу в сукупній вартості активів підприємства, зріс на 41,9% – з 0,212 до 0,301. Попри те, що цей індикатор усе ще нижчий за нормативне значення (понад 0,5), позитивний вектор його динаміки підтверджує активну капіталізацію чистого прибутку та планомірне самофінансування.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу протягом усього аналізованого періоду утримувався на високому рівні (в діапазоні 0,837–0,917). Це доводить, що понад 85% власного капіталу перебуває у мобільній формі та обслуговує поточний оборот. Незначне погіршення показника у 2025 році (з 0,917 до 0,879) є економічно обґрунтованою, оскільки збігається з періодом активного спрямування власних ресурсів на капітальні інвестиції та оновлення основних засобів.

Аналіз фінансового стану ТОВ «Саратський завод продтоварів» за 2022–2025 рр. засвідчив стійку тенденцію до зміцнення фінансової незалежності та підвищення ефективності операційної діяльності. Водночас висока інтенсивність залучення капіталу в операційні процеси спровокувала дефіцит абсолютної ліквідності. Зазначений фактор підвищує ймовірність виникнення касових розривів і актуалізує потребу в оптимізації управління грошовими потоками задля підтримання поточної платоспроможності підприємства.

2.2. Аналіз складу та структури обігових коштів ТОВ «Саратський завод продтоварів»

Початковим етапом аналізу ефективності використання обігових коштів підприємства є дослідження їх складу і структури у динаміці. На основі аналізу абсолютних величин та питомої ваги окремих видових груп (функціональних елементів) визначають рівень мобільності ресурсів, ступінь їх участі у виробничому процесі та наявність локальних диспропорцій. Отримані

результати є основою для оптимізації фінансових потоків та вдосконалення політики управління оборотним капіталом.

Протягом аналізованого періоду на підприємстві простежується стійка тенденція до зростання загального обсягу обігових коштів. Це зумовило їх збільшення з 17729 тис. грн. у 2021 році до 42032 тис. грн. у 2025 році (рис. 2.2), тобто на 24302,4 тис. грн. або на 137,07 %. Водночас спостерігається суттєва асиметрія в динаміці обсягів обігових коштів у розрізі окремих укрупнених груп, на що вказують дані табл. 2.4.

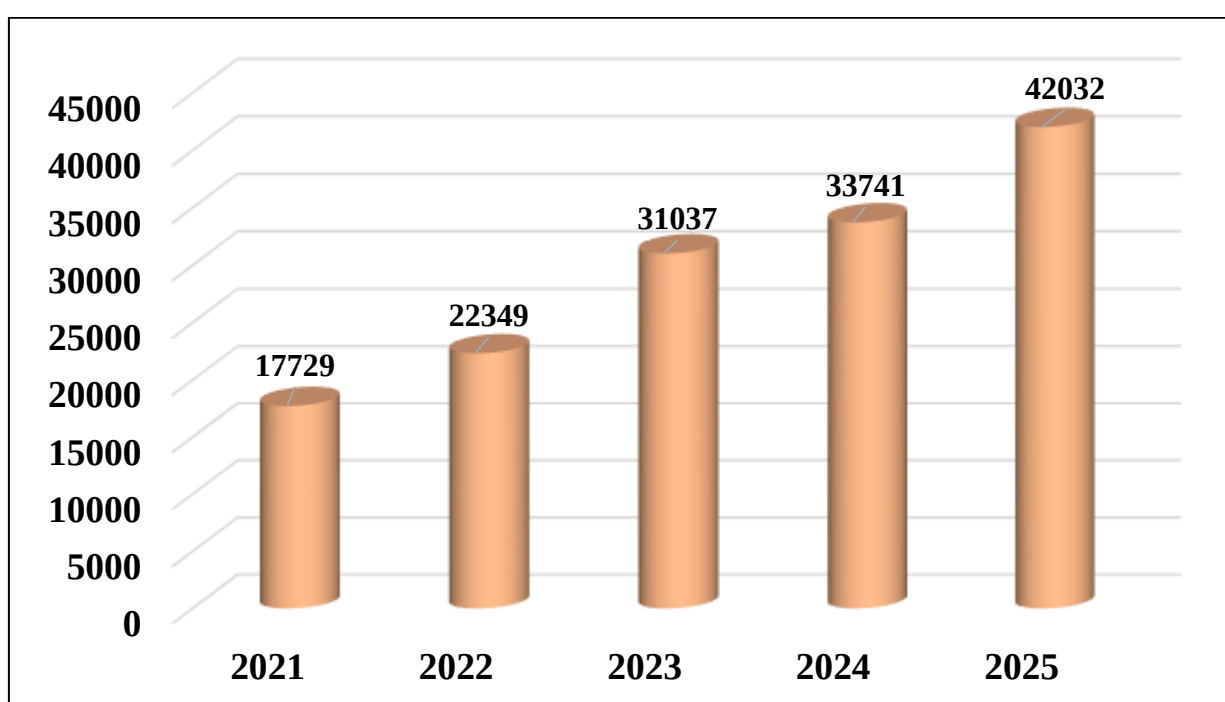

Рис. 2.2 – Динаміка обігових коштів ТОВ «Саратський завод продтоварів» на кінець року (тис. грн.)

Найбільш динамічне зростання демонструє дебіторська заборгованість (рис. 2.3). За 2021–2025 роки її величина зросла на 12408,7 тис. грн. (або на 292,94%), склавши у 2025 році 16644,6 тис. грн. проти 4235,9 тис. грн. у базовому 2021 р. Особливо стрімкий стрибок відбувся у 2023 році (більш ніж у 2,3 рази проти 2022 р.) та у 2025 році, коли лише за один рік сума боргів контрагентів збільшилася на 5192,4 тис. грн. (45,34%).

Таблиця 2.4 – Склад обігових коштів ТОВ «Саратський завод продтоварів»
за укрупненими видовими групами на кінець року (тис. грн.)

Показники	Роки					Зміна у 2025 р.		Зміна за 2021-2025 рр.	
	2021	2022	2023	2024	2025	абсолют., тис. грн.	відносна (темп пр-ту, %)	абсолют., тис. грн.	відносна (темп пр-ту), %
Запаси	13357,7	15244,8	16141,5	22114,5	24919,4	2804,9	12,68	11561,7	86,55
Дебіторська заборгованість	4235,9	5900,5	13774,7	11452,2	16644,6	5192,4	45,34	12408,7	292,94
Гроші та їх еквіваленти	130,3	1141,3	961,0	141,0	393,6	252,6	179,15	263,3	202,07
Інші оборотні активи	5,4	62,6	159,9	33,5	74,1	40,6	121,19	68,7	1272,22
Всього	17729,3	22349,2	31037,1	33741,2	42031,7	8290,5	24,57	24302,4	137,07

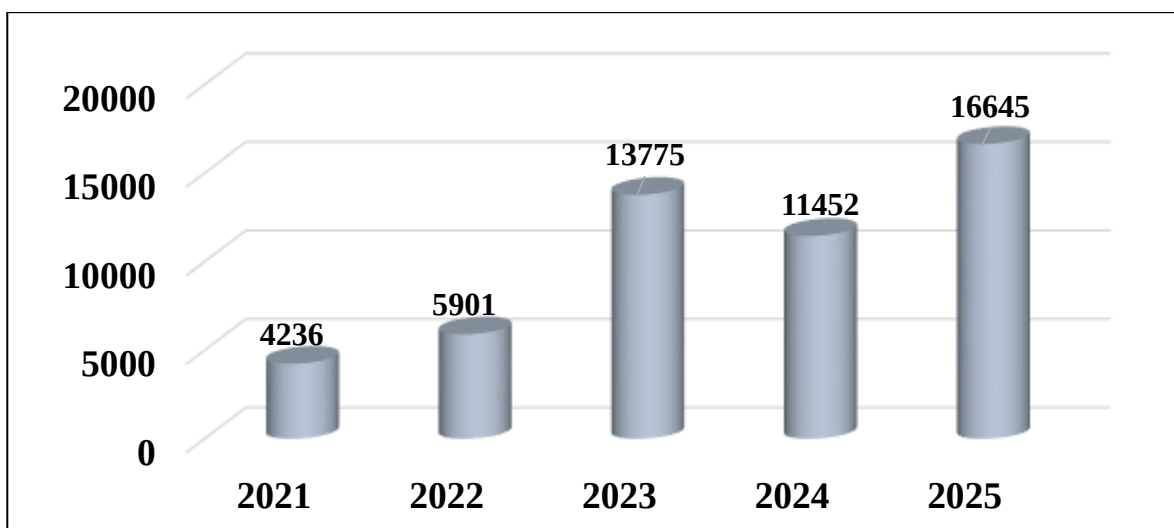

Рис. 2.3 – Динаміка дебіторської заборгованості в ТОВ «Саратський завод продтоварів» на кінець року (тис. грн.)

Друге місце за масштабами абсолютного збільшення посідають запаси (рис. 2.4). Протягом усього аналізованого періоду за даною видовою групою спостерігається виключно висхідний тренд: від 13357,7 тис. грн у 2021 році до 24919,4 тис. грн у 2025 році. Загальне абсолютне зростання склало 11561,7 тис. грн. Водночас відносний темп приросту за 2021–2025 роки є помірним і становить 86,55%, що майже у півтора рази нижче за темп приросту загального підсумку обігових коштів. За останній рік динаміка запасів уповільнилася: приріст у 2025 році склав лише 2 804,9 тис. грн. (або 12,68%).

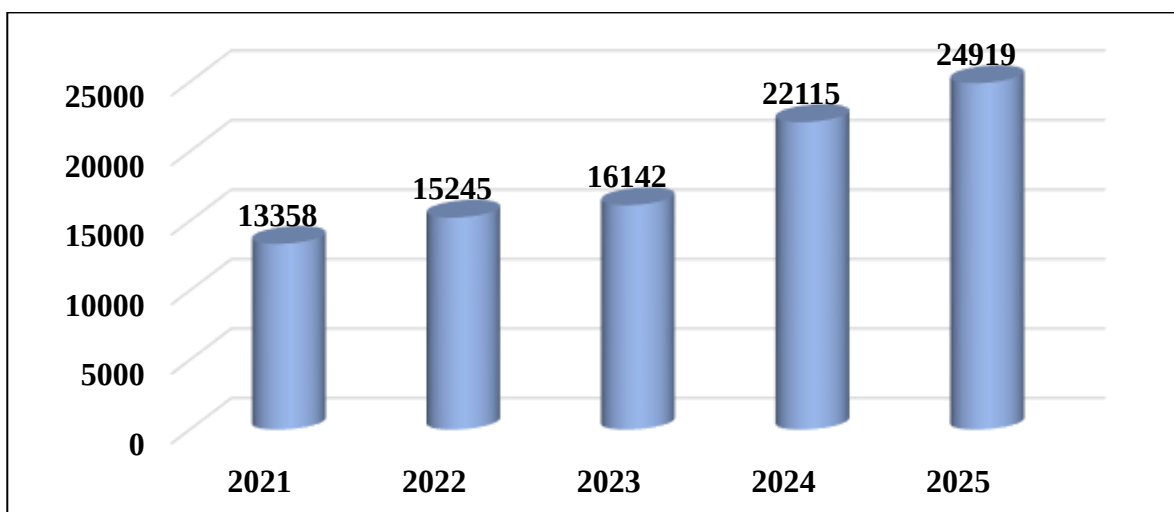

Рис. 2.4 – Динаміка запасів в ТОВ «Саратський завод продтоварів» на кінець року (тис. грн.)

Максимальний відносний темп приросту за аналізований період мають інші оборотні активи. Величина останніх зросла практично у 14 разів: з 5,4 тис. грн. до 74,1 тис. грн. Проте в абсолютному вимірі динаміка цієї групи є незначною (всього лише 68,7 тис. грн. за 5 років) і не справляє вирішального впливу на фінансовий стан.

Нестабільною динамікою протягом аналізованого періоду відрізняються гроші та їх еквіваленти (рис. 2.5). Загальний п'ятирічний тренд фіксує збільшення зазначених активів з 130,3 тис. грн до 393,6 тис. грн (абсолютний приріст 263,3 тис. грн, відносний – 202,07%). Проте всередині аналізованого періоду динаміка величини зазначеної видової групи є вкрай нестабільною. У 2022 році спостерігався різкий стрибок до 1141,3 тис. грн. У 2023–2024 роках відбулося критичне згорання грошової маси – спочатку до 961,0 тис. грн, а потім до 141,0 тис. грн у 2024 році. У 2025 році величина грошових коштів частково відновилася, збільшившись відносно 2024 року на 252,6 тис. грн.

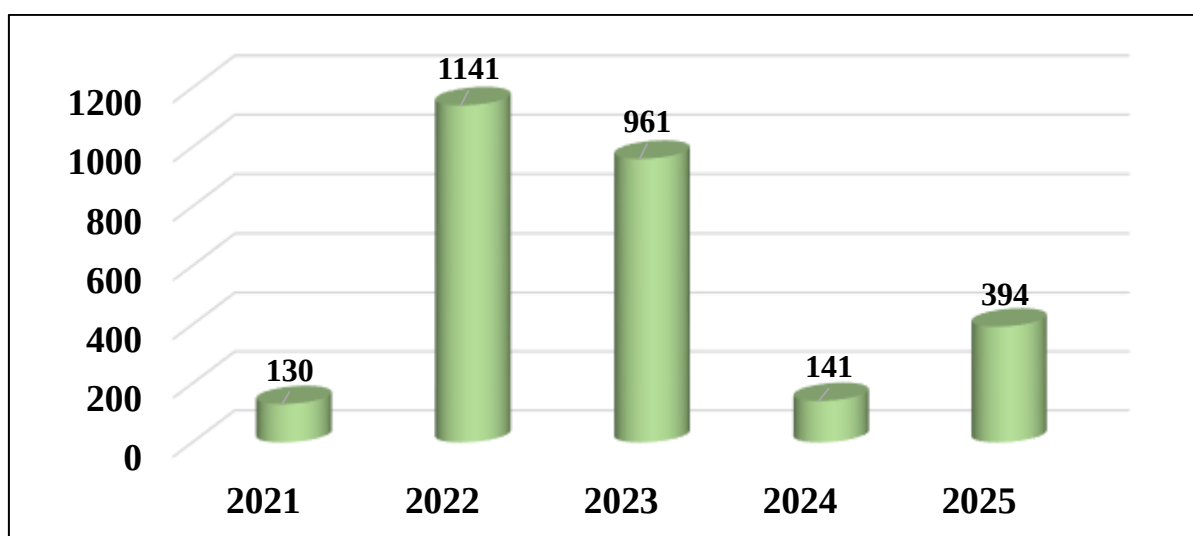

Рис. 2.5 – Динаміка грошей та їх еквівалентів в ТОВ «Саратський завод продтоварів» на кінець року (тис. грн.)

Розглянута динаміка окремих елементів обігових коштів ТОВ «Саратський завод продтоварів» обумовила суттєві зміни в їх видовій структурі, які наочно відображені в табл. 2.5 і на рис. 2.6. Останні свідчать про суттєву трансформацію структури оборотного капіталу, яка відбулася протягом аналізованого періоду.

Головна тенденція – масштабне перетікання ресурсів із виробничої сфери (запаси) у сферу розрахунків (дебіторська заборгованість).

Якщо у 2021 році активи підприємства мали чітко виражений виробничий характер (запаси контролювали 3/4 капіталу), то до 2025 року сформувалася змішана, значно менш мобільна структура, де частка боргових вимог контрагентів наблизилася до 40%.

Протягом аналізованого періоду (2021–2025 рр.) питома вага запасів скоротилася на 16,06 відсоткових пунктів: з 75,74 % до 59,29 %, а темп зниження частки склав 21,31%. Це свідчить про зниження матеріаломісткості оборотного капіталу підприємства та зміщення фокусу з суто операційної діяльності.

Частка дебіторської заборгованості в структурі активів оборотних активів демонструє дзеркальну до запасів, стрімко зростаючу траєкторію. У 2021 році дебітори контролювали менше чверті активів (23,89%). У 2023 році їхня частка досягла історичного максимуму – 44,38%, а на кінець 2025 року досягла 39,60%. За 5 років питома вага дебіторської заборгованості зросла на 15,71 відсоткових пунктів (або на 65,75%). У 2025 році частка боргів збільшилася на 5,66 відсоткових пунктів відносно попереднього року.

Зростання питокої ваги майже на 16 відсоткових пунктів підтверджує раніше висунуту гіпотезу про іммобілізацію капіталу. Підприємство змушене відволікати дедалі більшу частину свого фінансового ресурсу на покриття заборгованості покупців. Майже 40% усіх обігових коштів заводу наприкінці 2025 року «заморожено» в розрахунках, що негативно позначається на якості оборотних активів.

За винятком 2022 року (5,11%) та 2023 року (3,10%), питома вага грошових коштів перебуває на незадовільному, субпроцентному рівні: 0,73% у 2021 р., 0,42% у 2024 р. та 0,94% у 2025 р. Така структура свідчить про глибоку фінансову напруженість. Завод практично позбавлений високомобільного ліквідного буфера. Ті кошти, що вивільняються з виробництва або надходять від дебіторів, миттєво вимиваються з поточних рахунків для покриття поточних зобов'язань.

Таблиця 2.5 – Структура обігових коштів ТОВ «Саратський завод продтоварів»
за укрупненими видовими групами на кінець року (%)

Показники	Роки					Зміна у 2025 р.		Зміна за 2021-2025 рр.	
	2021	2022	2023	2024	2025	абс., від. пункт	відн. (темп пр- ту, %	абс., від. пункт	відн. (темп пр-ту), %
Запаси	75,34	68,21	52,01	65,54	59,29	-6,25	-9,54	-16,06	-21,31
Дебіторська заборгованість	23,89	26,40	44,38	33,94	39,60	5,66	16,67	15,71	65,75
Гроші та їх еквіваленти	0,73	5,11	3,10	0,42	0,94	0,52	124,09	0,20	27,42
Інші оборотні активи	0,03	0,28	0,52	0,10	0,18	0,08	77,56	0,15	478,81
Всього	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	X	X	X	X

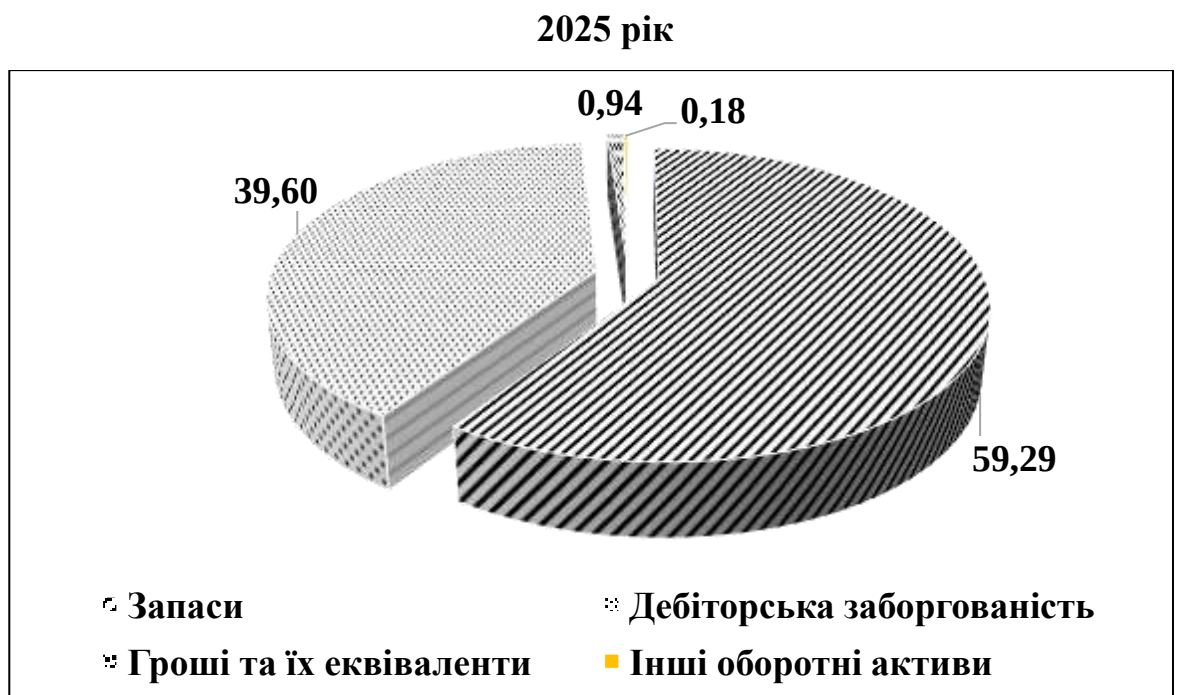
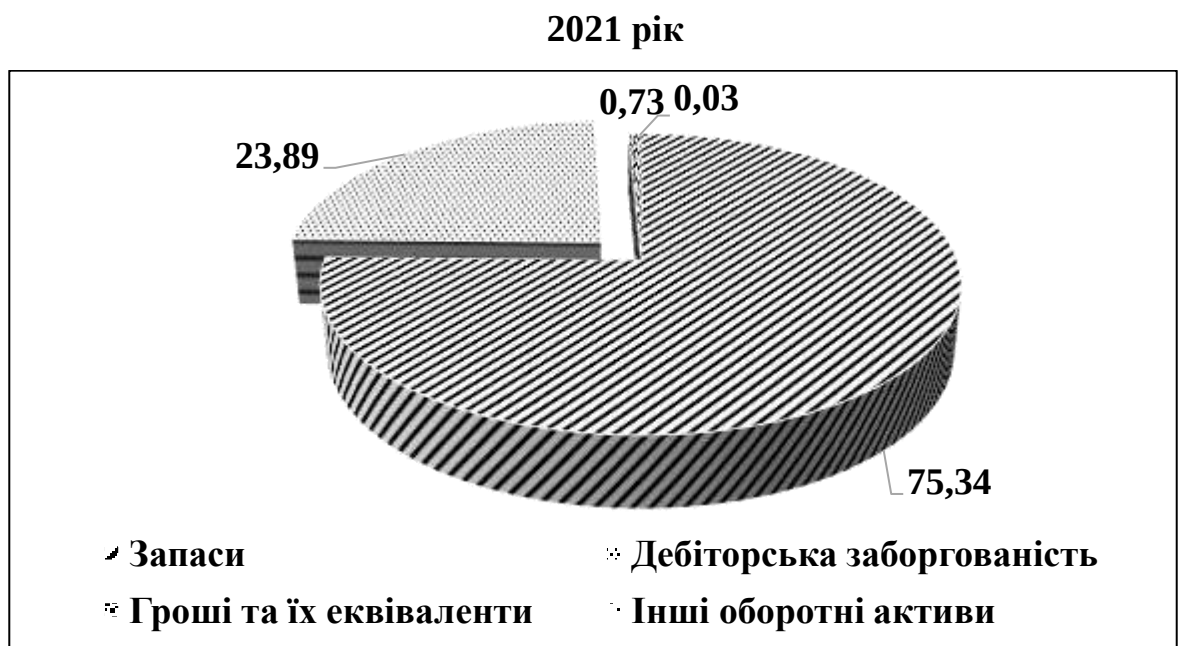

Рис. 2.6 – Видова структура обігових коштів ТОВ «Саратський завод продтоварів» в розрізі окремих видових груп на кінець 2021 р. і 2025 рр., %

Незважаючи на високі темпи приросту питомої ваги інших оборотних активів за весь аналізований період (478,81%), їхня реальна частка в структурі не перевищує 0,18% (у 2025 р.), що робить цю групу структурно ізольованою та несуттєвою для загальних висновків.

Узагальнюючі результати аналізу змін в структурі обігових коштів слід

зробити висновок щодо зниження мобільності оборотний капіталу ТОВ «Саратський завод продтоварів» за 2021–2025 рр. Питома вага «повільних» оборотних активів (дебіторська заборгованість) суттєво посилилася за рахунок послаблення часток як виробничих компонентів, так і абсолютно ліквідних грошових засобів.

Ключовою ознакою, за якою формується структура оборотних активів підприємства, є джерела їх фінансування. За цим критерієм обігові кошти поділяють на власні (включаючи стійкі пасиви) та позикові (залучені).

Протягом 2021–2025 років у ТОВ «Саратський завод продтоварів» сформувалася стійка тенденція до випереджаючого зростання обсягів власного оборотного капіталу порівняно з позиковими ресурсами (рис. 2.7). У результаті реалізації цієї стратегії фінансування величина власних обігових коштів підприємства збільшилася на 264,33%, тоді як залучений позиковий капітал зріс лише на 109,35%, що свідчить про зміцнення фінансової незалежності операційної діяльності.

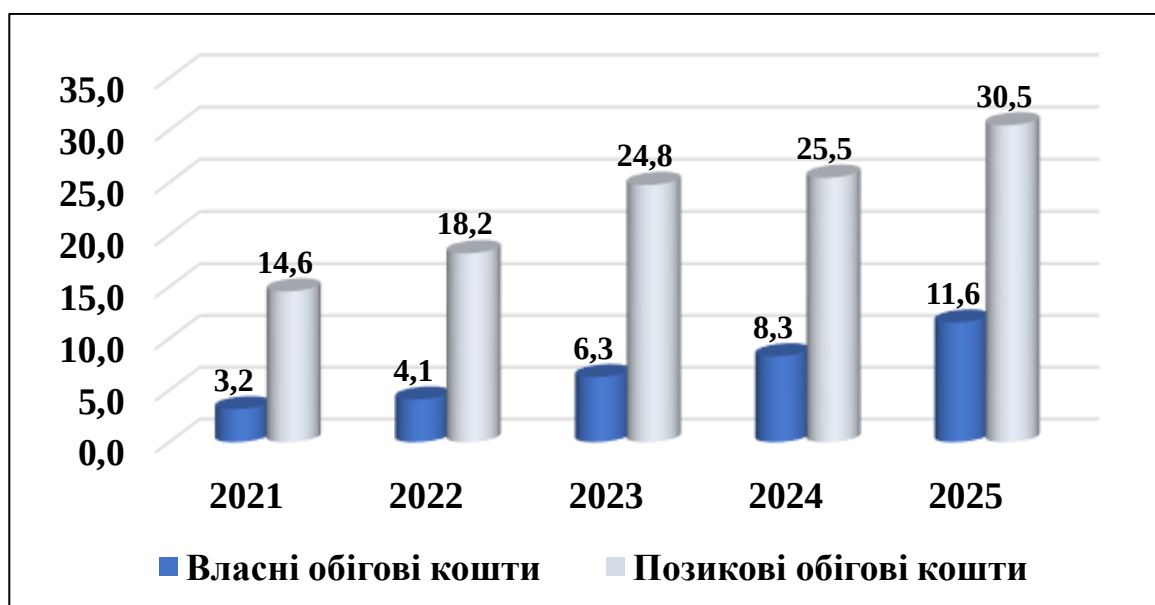

Рис. 2.7 – Склад обігових коштів ТОВ «Саратський завод продтоварів» на кінець року в розрізі джерел формування за 2021-2025 рр., тис. грн.

Описана динаміка спричинила глибоку трансформацію структури джерел

фінансування оборотного капіталу підприємства, аналітичну візуалізацію якої наведено на рисунку 2.8.

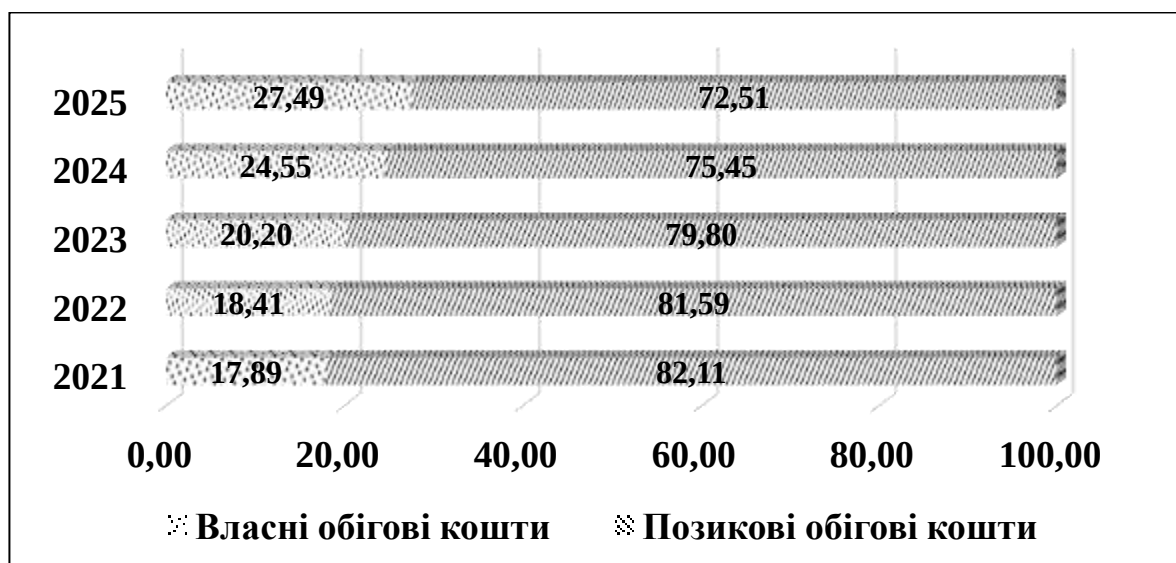

Рис. 2.8 – Структура обігових коштів ТОВ «Саратський завод продтоварів» на кінець року в розрізі джерел формування за 2021-2025 рр., (%)

Як видно з діаграми на рис. 2.8, протягом аналізованого періоду питома вага власних обігових коштів в загальній їх величині зросла на 9,60 відсоткових пунктів, склавши в 2025 році 27,49 % проти 17,89 % у 2021 році. Відповідно на цю ж величину скоротилася частка позикових обігових коштів, склавши в 2025 році 72,51 % проти 82,11 % у базовому 2021 році.

Зазначені зміни в структурі джерел формування оборотних активів ТОВ «Саратський завод продтоварів» однозначно мають позитивний характер, оскільки призвели до суттєвого підвищення рівня фінансової незалежності та стійкості підприємства впродовж аналізованого періоду.

Склад і структура обігових коштів значною мірою впливають на швидкість обороту та ефективність їх використання. Аналізу цих найважливіших питань присвячений наступний розділ кваліфікаційної роботи.

2.3. Аналіз ефективності використання обігових коштів в ТОВ «Саратський завод продтоварів»

Аналіз оборотності та ефективності використання обігових коштів підприємства здійснюється за допомогою системи показників, розглянутих нами у підрозділі 1.1. Розрахунки загальних показників оборотності обігових коштів в ТОВ «Саратський завод продтоварів» за 2022-2025 рр. наведено в таблиці 2.6, а їх динаміка наочно відображена на рисунках 2.9–2.10.

Таблиця 2.6 – Загальні показники оборотності обігових коштів ТОВ «Саратський завод продтоварів» за 2022-2025 рр.

Найменування показника	2022	2023	2024	2025	Динаміка за 2022-2025 рр.	
					абсол.	відносна (темпи приросту), %
Середньорічна величина обігових коштів, тис. грн.	20039,3	26693,2	32389,2	37886,5	17847,2	89,06
Обсяг реалізованої продукції, тис. грн.	19507,6	31089,1	35444,4	49423,0	29915,4	153,35
Коефіцієнт оборотності обігових коштів, кількість оборотів	0,97	1,16	1,09	1,30	0,33	34,01
Коефіцієнт закріплення обігових коштів, частка одиниці	1,03	0,86	0,91	0,77	-0,26	-25,38
Середня тривалість одного обороту, днів	374,9	313,4	333,5	279,8	-95,15	-25,38

Дані наведеної таблиці та рисунків свідчать про різноспрямовану динаміку узагальнюючих показників оборотності обігових коштів ТОВ «Саратський завод продтоварів» протягом аналізованого періоду. Зокрема, погіршення у 2024 році та покращення у 2023 та 2025 роках. В цілому ж протягом аналізованого періоду була забезпечена позитивна динаміка зазначених показників. Зокрема, коефіцієнт оборотності обігових коштів збільшився на 0,33 оборотів і становив

у звітному році 1,30 проти 0,97 у базовому 2022 році. Водночас коефіцієнт закріплення обігових коштів скоротився на 0,26 пунктів. Середня тривалість одного обороту зменшилася на 95,15 днів – з 374,9 дня у 2022 році до 279,8 дня у 2025 році.

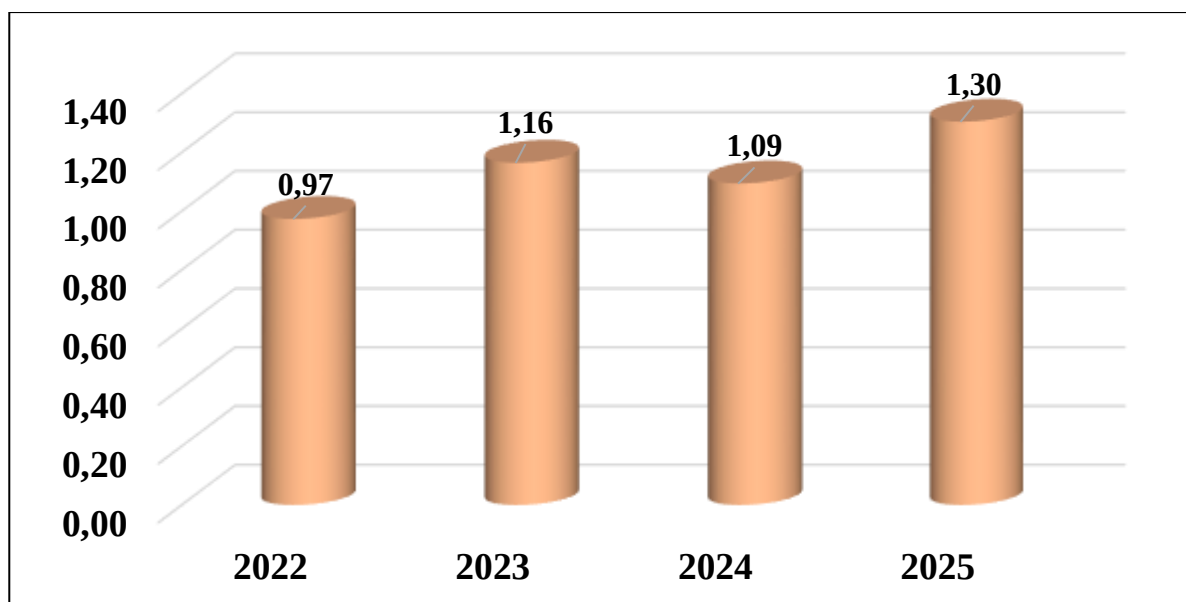

Рис. 2.9 – Динаміка коефіцієнта оборотності обігових коштів ТОВ «Саратський завод продтоварів» за 2022-2025 рр. рр., кількість оборотів

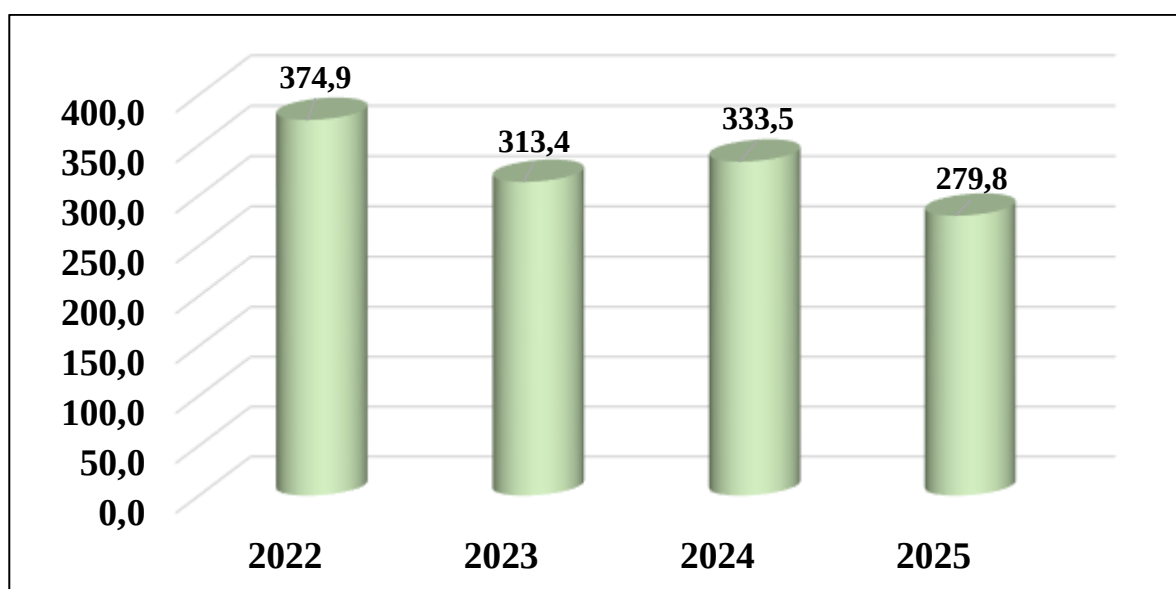

Рис. 2.10 – Динаміка середньої тривалості одного обороту обігових коштів ТОВ «Саратський завод продтоварів» за 2022-2025 рр., днів

Виявлена позитивна динаміка у швидкості оборотності обігових коштів ТОВ «Саратський завод продтоварів» зумовила їхню відносну економію (вивільнення) у звітному 2025 році. Проведемо відповідні розрахунки для визначення розміру зазначеної економії.

1) Темп зростання реалізованої продукції:

$$T_{зр(рп)} = (49423,0 / 19507,6) * 100 = 253,35 \%$$

2) Умовна величина обігових коштів:

$$OK_y = 20039,3 * 253,35 / 100 = 50769,9 \text{ (тис. грн.)}$$

3) Відносна економія обігових коштів:

$$\Delta OK_v = 37886,5 - 50769,9 = -12883,5 \text{ (тис. грн.)}$$

Таким чином, можна зробити висновок, що підвищення швидкості оборотності обігових коштів ТОВ «Саратський завод продтоварів» за 2022-2025 рр. обумовило отримання їх відносної економії в розмірі 12883,5 тис. грн.

Поглиблений аналіз оборотності оборотних активів ТОВ «Саратський завод продтоварів» передбачає дослідження швидкості руху їх окремих видових груп. Вихідні дані та аналітичні розрахунки коефіцієнту оборотності виробничих запасів ТОВ «Саратський завод продтоварів» за 2022–2025 роки представлено в таблиці 2.7, а динаміку останнього графічно проілюстровано на рисунку 2.11.

Траєкторія змін коефіцієнта оборотності запасів є похідною від темпів повної собівартості реалізованої продукції та середньорічної величини виробничих запасів. Аналіз вихідних параметрів за 2022–2025 роки свідчить про суттєво перевищення темпів зростання витрат на виробництво і реалізацію продукції над темпами зростання складських запасів. Це обумовило суттєве

зростання швидкості обороту запасів. Так, величина однойменного коефіцієнта зросла на 0,52 пункти (на 37,62 %) і досягла у звітному 2025 році 1,89 оборотів.

Таблиця 2.7 – Показники оборотності виробничих запасів
ТОВ «Саратський завод продтоварів» за 2022-2025 рр.

Найменування показника	2022	2023	2024	2025	Динаміка за 2022-2025 рр.	
					абсол.	відносна (темпи приросту), %
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	19643,2	28666,9	33139,5	44454,3	24811,1	126,31
Середньорічна величина виробничих запасів, тис. грн.	14301,3	15693,2	19128,0	23517,0	9215,7	64,44
Оборотність виробничих запасів, кількість оборотів	1,37	1,83	1,73	1,89	0,52	37,62
Середня тривалість одного обороту, днів	265,74	199,81	210,68	193,09	-72,65	-27,34

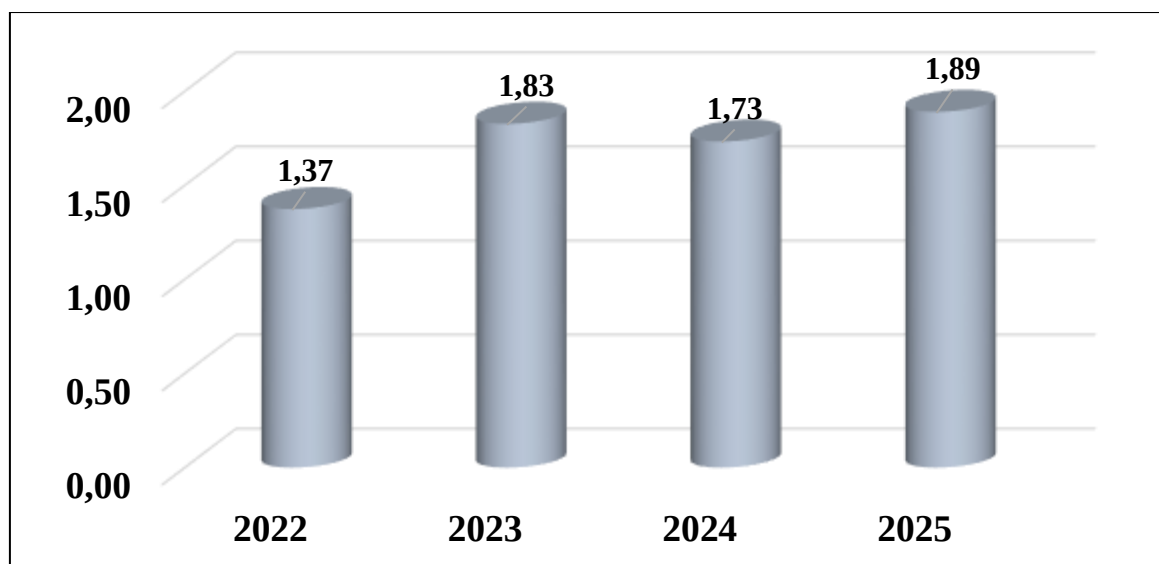

Рис. 2.11 – Динаміка коефіцієнта оборотності виробничих запасів
ТОВ «Саратський завод продтоварів» за 2022-2025 рр., кількість оборотів.

Зазначена динаміка безпосередньо відбилася й на часовому вимірі даної складової оборотних активів – середній тривалості одного обороту запасів у

днях. Зокрема, тривалість перебування оборотних коштів ТОВ «Саратський завод продтоварів» у формі виробничих запасів скоротилася в абсолютному вимірі на 72,65 дня (або на -27,34%).

Вихідні дані та аналітичні розрахунки коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості в ТОВ «Саратський завод продтоварів» за 2022–2025 роки представлено в таблиці 2.8, а динаміку останнього графічно проілюстровано на рисунку 2.12.

Таблиця 2.8 – Розрахунки оборотності дебіторської заборгованості ТОВ «Саратський завод продтоварів»

Найменування показника	2022	2023	2024	2025	Динаміка за 2022-2025 рр.	
					абсол.	відносна (темпи приросту), %
Обсяг реалізованої продукції, тис. грн.	19507,6	31089,1	35444,4	49423,0	29915,4	153,35
Середньорічна величина дебіторської заборгованості, тис. грн.	5068,2	9837,6	12613,5	14048,4	8980,2	177,19
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, кількість оборотів	3,85	3,16	2,81	3,52	-0,33	-8,60

Динаміка коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості є похідною від співвідношення темпів зростання обсягів реалізації та її середньорічної величини. Протягом аналізованого періоду виділяються два протилежні етапи в динаміці зазначеного показника. Період погіршення (2022–2024 рр.), протягом якого спостерігається суттєве уповільнення оборотності дебіторської заборгованості – з 3,85 до 2,81 оборотів. У ці роки підприємство стимулювало збут шляхом безконтрольного надання товарних кредитів (відстрочок платежів), що призвело до «заморожування» оборотних коштів у розрахунках.

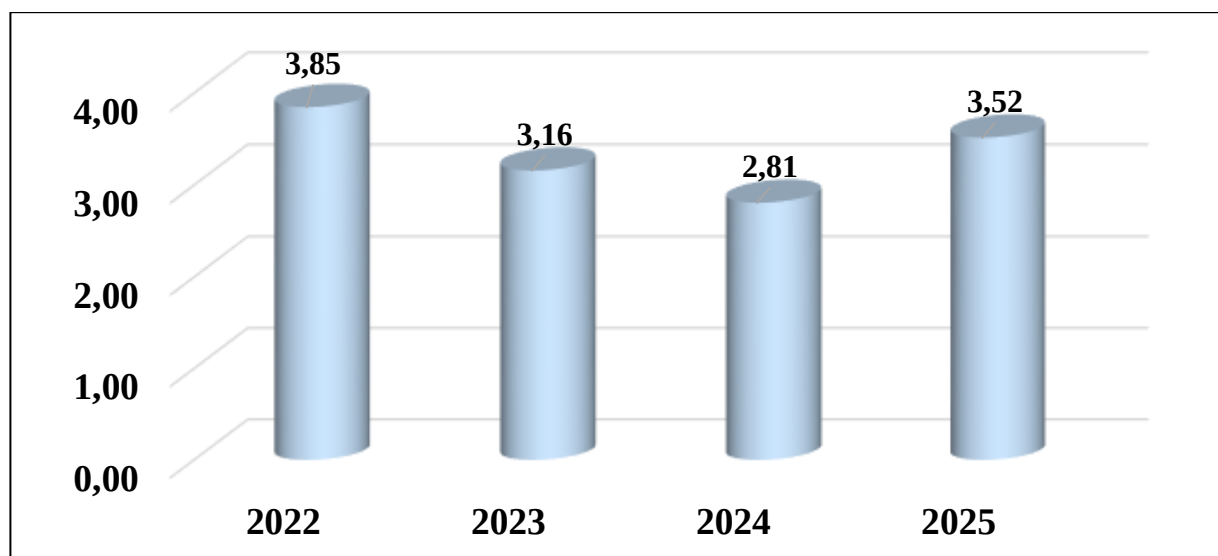

Рис. 2.12 – Динаміка коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості ТОВ «Саратський завод продтоварів» за 2022-2025 рр., кількість оборотів.

Період покращення (2025 рік). У цьому році відмічається позитивний перелом в динаміці коефіцієнта оборотності, а саме: зростання з 2,82 до 3,52 оборотів (25,3% за рік). Ефект досягнутий завдяки тому, що менеджмент оптимізував кредитну політику, активізував інкасацію коштів та впровадив суворіший контроль за розрахунками з контрагентами.

Таблиця 2.9 – Розрахунок рівня рентабельності обігових коштів ТОВ «Саратський завод продтоварів» за 2022-2025 рр.

Найменування показника	2022	2023	2024	2025	Динаміка за 2022-2025 рр.	
					абсол.	відносна (темпи приросту), %
Чистий прибуток (збиток) від господарської діяльності, тис. грн.	955,5	2100,3	1995,8	4130,4	3174,9	332,28
Середньорічна величина обігових коштів, тис. грн.	20039,3	26693,2	32389,2	37886,5	17847,2	89,06
Рентабельність оборотних активів по чистому прибутку від господарської діяльності, %	4,77	7,87	6,16	10,90	6,13	128,64

Вихідні дані та динаміку рентабельності оборотних активів ТОВ «Саратський завод продтоварів», розраховану за чистим прибутком від господарської діяльності, наведено в таблиці 2.9 та ілюстровано на рисунку 2.13. Зазначений показник слугує узагальнюючим критерієм ефективності використання обігових коштів.

Результати, наведені в таблиці 2.9, свідчать про різноспрямований характер динаміки чистого прибутку ТОВ «Саратський завод продтоварів»: незначне скорочення у 2024 році змінилося стрімким зростанням у 2023 та 2025 роках. Загалом за досліджуваний період обсяг чистого прибутку збільшився понад чотири рази – з 955,5 тис. грн. у базовому 2022 році до 4 130,4 тис. грн. у звітному 2025 році. Водночас середня величина обігових коштів зростала помірнішими темпами, додавши 89,06%.

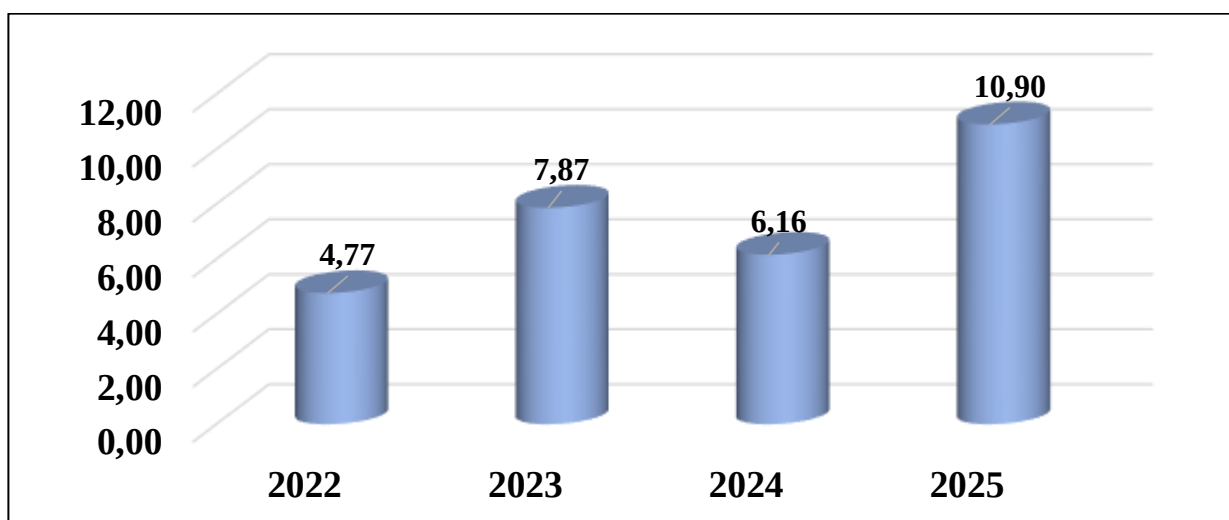

Рис. 2.13 – Динаміка рентабельності обігових коштів в ТОВ «Саратський завод продтоварів» за 2022-2025 р., %

Синхронно з динамікою чистого прибутку змінювався й рівень рентабельності оборотних активів підприємства, що наочно відображено на рисунку 2.13. У підсумку за аналізований період цей показник зріс більше ніж удвічі – з 4,77% до 10,90%.

Для збереження позитивної тенденції зростання ефективності використання обігових коштів, яка склалася в ТОВ «Саратський завод

продтоварів» за 2022-2025, колективу підприємства необхідно проводити систематичну роботу щодо пошуку резервів інтенсифікації кругообігу оборотного капіталу та підвищення кінцевої фінансової віддачі від його використання в операційній діяльності.

РОЗДІЛ 3. ОБГРУНТУВАННЯ ШЛЯХІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОБІГОВИХ КОШТІВ ТОВ «САРАТСЬКИЙ ЗАВОД ПРОДТОВАРІВ»

3.1. Основні напрямки підвищення ефективності використання обігових коштів в ТОВ «Саратський завод продтоварів»

На основі проведеного аналізу динаміки показників ТОВ «Саратський завод продтоварів» за 2022–2025 роки (зокрема, швидкості кругообігу запасів, періоду інкасації дебіторської заборгованості та рентабельності оборотних активів) можна виділити три ключові напрямки підвищення ефективності використання обігових коштів. Усі вони підпорядковані єдиній меті – мінімізації часу перебування капіталу в негрошовій формі та забезпеченню випереджаючих темпів зростання фінансових результатів над обсягами залучених ресурсів.

1. Вдосконалення управління дебіторською заборгованістю та прискорення інкасації коштів. Оскільки борги покупців контролюють суттєву частку оборотного капіталу підприємства, а період їхнього повернення у 2025 році все ще залишається тривалим (102,3 дня), цей напрямок є найбільш пріоритетним для вивільнення «замороженої» ліквідності. Він включає наступні конкретні шляхи:

- *впровадження диференційованої кредитної політики.* Перехід від масового надання відстрочок платежів до рейтингової оцінки контрагентів. Для нових або фінансово нестабільних клієнтів доцільно запровадити систему повної або часткової передоплати, тоді як для надійних партнерів – встановити чіткі ліміти комерційного кредиту;
- *застосування системи стимулювання дострокової оплати (сконто).* Впровадження фінансових стимулів (наприклад, знижки в розмірі 1–2% від суми договору за умови оплати товару протягом перших 10–14 днів). Це дозволить прискорити приплив живих грошей на рахунки підприємства;
- *регулярний моніторинг та реструктуризація заборгованості.* Створення

системи щотижневого контролю за строками виникнення дебіторської заборгованості. Для запобігання появі безнадійних боргів необхідно впроваджувати практику підписання актів звірки, використання інструментів факторингу або претензійно-позовної роботи на ранніх етапах прострочення (понад 30 днів).

2. Раціоналізація складської логістики та вдосконалення управління виробничими запасами. Попри успішне скорочення тривалості обороту запасів у 2025 році до 193 днів, коливання показника у 2024 році довело, що логістична система заводу потребує додаткового збалансування для запобігання надлишковому накопиченню залишків. Даний напрям включає наступні конкретні шляхи:

- *впровадження сучасних систем контролю запасів (на кшталт ABC- та XYZ-аналізу).* Поділ усього асортименту матеріальних цінностей (сировини, інгредієнтів, тари, готової продукції) за рівнем їхнього впливу на кінцевий результат та за ступенем прогнозованості попиту. Це дозволить жорстко лімітувати закупівлі малоходових позицій та уникнути дефіциту критично важливої сировини;
- *оптимізація обсягів партій постачання.* Розрахунок оптимального розміру замовлення (EOQ), що дозволить мінімізувати сукупні витрати на транспортування та зберігання матеріалів на складах підприємства, запобігаючи затоваренню;
- *ліквідація та недопущення утворення наднормативних залишків.* Систематична ревізія складських приміщень для виявлення залежалих матеріалів або напівфабрикатів із тривалим терміном зберігання. За умови виявлення таких залишків – реалізація їх за зниженими цінами або використання у замінних виробничих процесах для швидкого повернення коштів в оборот.

3. Удосконалення фінансового планування та синхронізація операційних циклів. Даний напрям включає наступні конкретні шляхи:

- *синхронізація дебіторської та кредиторської заборгованостей.*

Узгодження термінів погашення власних зобов'язань перед постачальниками сировини із термінами надходження грошей від покупців продтоварів. Оптимальним є досягнення стану, коли період відстрочки, яку завод отримує від постачальників, максимально наближається до періоду відстрочки, яку завод надає своїм клієнтам;

- *впровадження системи бюджетування руху грошових коштів (БДГК).* Перехід до жорсткого помісячного та подекадного планування грошових потоків. Це дозволить фінансовій службі ТОВ «Саратський завод продтоварів» заздалегідь прогнозувати періоди виникнення потенційних касових розривів та оперативно залучати найменш витратні інструменти фінансування (наприклад, банківські овердрафти);
- *прискорення стадії виробництва.* Модернізація окремих етапів переробки та фасування продукції, автоматизація внутрішньозаводської логістики. Скорочення часу безпосереднього перебування сировини у незавершеному виробництві автоматично зменшить загальну потребу в обігових коштах.

3.2. Техніко-економічне обґрунтування заходів щодо підвищення ефективності використання обігових коштів в ТОВ «Саратський завод продтоварів»

Тільки за останні п'ять років (2021–2025 рр.) дебіторська заборгованість за товари, продукцію та послуги ТОВ «Саратський завод продтоварів» зросла більш ніж у 2,3 рази – з 2909,7 тис. грн. до 6850,9 тис. грн. Особливу тривогу викликає динаміка останнього у 2025 році, коли після тимчасового спаду в 2024 році обсяг комерційного боргу знову стрімко пішов угору, додавши відразу 1256,5 тис. грн. Таке накопичення дебіторської заборгованості за товари свідчить про вимивання живих грошей з обороту підприємства та обґрунтовує негайне задіяння стимулюючих фінансових інструментів, спрямованих на суттєве її зниження.

Одним з найбільш ефективних і широко розповсюджених на практиці

інструментів скорочення дебіторської заборгованості за товари та послуги є система сконто. Сутність останньої полягає у фінансовому стимулюванні контрагентів до максимально швидкого розрахунку за відвантажену продукцію шляхом надання прямої відсоткової знижки в разі оплати протягом визначеного пільгового періоду. Для підприємства-продавця цей інструмент виступає гнучкою альтернативою банківському кредитуванню, дозволяючи оперативно ліквідувати касові розриви та мінімізувати ризики появи безнадійної заборгованості. Водночас для покупця відмова від такої знижки автоматично перетворюється на високу альтернативну вартість комерційного кредиту, що додатково мотивує його залучати власні чи дешевші банківські ресурси для дострокового закриття боргу.

У міжнародній фінансовій практиці та комерційних договорах умова сконто записується у вигляді стандартного коду. Найбільш поширеним є формат: «2/10, net 30». Це кодування розшифровується так:

- 2 – розмір знижки у відсотках (%);
- 10 – пільговий період (кількість днів від дати відвантаження продтоварів), протягом якого покупець має право скористатися цією знижкою;
- net 30 – граничний строк оплати за договором без знижки (30 днів).

Великі національні торговельні мережі (на кшталт «Сільпо», «АТБ», «Таврія В») мають колосальну ринкову силу і часто ігнорують стандартні умови договорів, вимагаючи відстрочок у 60–90 днів. Для них стандартна схема «2/10» може не спрацювати. Для таких гігантів доцільно розробляти індивідуальні комерційні пропозиції (наприклад, «1/20, net 60»), де навіть 1% знижки на великих обсягах принесе мережі мільйонні вигоди, а заводу – швидкі живі гроші.

Оскільки рентабельність оборотних активів заводу у 2025 році досягла 10,90%, встановлювати надто високий відсоток знижки (наприклад, 4–5%) небезпечно, оскільки це може повністю нівелювати чистий прибуток від операції. Розмір сконто має коливатися в межах 1–2% і бути чітко прорахованим фахівцями економічної служби підприємства.

Для того щоб система запрацювала, дистриб'ютори та роздрібні мережі

(покупці заводу) мають побачити реальну вигоду. Фінансовий менеджмент покупця оцінює доцільність знижки через ефективну річну ставку вартості відмови від сконто ($\Pi_{\text{від}}$) за формулою:

$$\Pi_{\text{від}} = \frac{\% \text{ знижки}}{100 - \% \text{ знижки}} \times \frac{360}{t_{\text{заг}} - t_{\text{пільг}}} \times 100$$

де $t_{\text{заг}}$ – загальний строк відстрочки за договором (наприклад, 30 днів); $t_{\text{пільг}}$ – тривалість пільгового періоду для отримання знижки (наприклад, 10 днів).

Ціна відмови від сконто для нашого випадку:

$$\Pi_{\text{від}} = \frac{2}{100 - 2} \times \frac{360}{30 - 10} \times 100 = 36,72 \%$$

Таким чином, якщо клієнт Саратського заводу продтоварів відмовляється від знижки 2% і вирішує платити аж на 30-й день, він фактично «позичає» у заводу гроші на ці додаткові 20 днів під 36,72% річних. Оскільки банківські кредити для бізнесу зазвичай є значно дешевшими, будь-якому фінансово грамотному покупцеві вигідніше взяти короткостроковий кредит у банку (наприклад, овердрафт під 15–20% річних), заплатити заводу на 10-й день і забрати знижку.

Переваги та ризики впровадження системи для підприємства.

1. *Підвищення швидкості інкасації дебіторської заборгованості за товари та послуги.* Для ТОВ «Саратський завод продтоварів» система сконто – це не просто знижка покупцеві, а свідома плата підприємства за швидкість інкасації дебіторської заборгованості за товари та послуги. Вона трансформує пасивну дебіторську заборгованість в активні грошові кошти на поточних рахунках, що дозволяє фінансовій службі забезпечувати безперебійний процес виробництва харчової продукції та підтримувати високу рентабельність оборотного капіталу.

2. *Зменшення кредитних ризиків.* Що швидше клієнт розрахувався, то менша ймовірність, що його борг перейде в категорію простроченого чи безнадійного.

3. *Економія на адмініструванні.* Зменшуються витрати робочого часу менеджерів на нагадування, претензійні листи, суди та дзвінки боржникам.

На основі вихідних даних, представлених в табл. 3.1. розрахуємо економічну ефективність впровадження в ТОВ «Саратський завод продтоварів» системи «сконто».

Таблиця 3.1 – Вихідні дані для розрахунку економічної ефективності впровадження в ТОВ «Саратський завод продтоварів» системи «сконто»

Найменування показника	Одиниця виміру	Значення показника
Обсяг реалізованої продукції у 2025 р.	тис. грн.	49423,0
Середньорічна величина обігових коштів у 2025 р.	тис. грн.	37886,5
Середньорічна величина дебіторської заборгованості у 2025 р.	тис. грн.	14048,4
Середньорічна величина дебіторської заборгованості за продукцію, товари, послуги у 2025 р.	тис. грн.	6222,7
Кількість днів у році	дні	360
Частка покупців, які скористуються знижкою	%	60
Частка покупців, які відмовляться платити у граничний строк	%	40
Вартість короткострокового банківського кредиту	%	22
Ставка податку на прибуток	%	18
Чистий прибуток від господарської діяльності у 2025 р.	тис. грн.	4130,4
Рентабельність оборотних активів по чистому прибутку від господарської діяльності	%	10,90

Розрахунки економічної ефективності впровадження в ТОВ «Саратський завод продтоварів» системи «сконто»

1. Прогнозний період оборотності товарної заборгованості:

$$10 \times 60/100 + 30 \times 40/100 = 18,0 \text{ (днів)}$$

2. Прогнозний коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості за товари та послуги:

$$360 / 18 = 20,0 \text{ (оборотів)}$$

3. Величина дебіторської заборгованості за товари та послуги з урахуванням впровадження системи «сконто»:

$$49423,0 / 20 = 2471,2 \text{ (тис. грн.)}$$

4. Скорочення величини дебіторської заборгованості за товари та послуги з урахуванням впровадження системи «сконто»:

$$2471,2 - 6222,7 = -3751,5 \text{ (тис. грн.)}$$

5. Коефіцієнт оборотності обігових коштів у 2025 р.:

$$49423,0 / 37886,5 = 1,30 \text{ (оборотів)}$$

6. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості за товари та послуги у 2025 р.:

$$49423,0 / 6222,7 = 3,52 \text{ (оборотів)}$$

7. Величини дебіторської заборгованості з урахуванням впровадження системи «сконто»:

$$14048,4 - 3751,5 = 10296,9 \text{ (тис. грн.)}$$

8. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості після впровадження заходу:

$$49423,0 / 10296,9 = 4,80 \text{ (оборотів)}$$

9. Збільшення коефіцієнту оборотності дебіторської заборгованості після впровадження заходу:

- абсолютне:

$$4,80 - 3,52 = 1,28 \text{ (оборотів)}$$

- відносне:

$$(1,28 / 3,52) \times 100 = 36,43 \%$$

10. Величини обігових коштів з урахуванням впровадження системи «СКОНОТО»:

$$37886,5 - 3751,5 = 34135,0 \text{ (тис. грн.)}$$

11. Коефіцієнт оборотності обігових коштів після впровадження заходу:

$$49423,0 / 34135,0 = 1,45 \text{ (оборотів)}$$

12. Збільшення коефіцієнту оборотності обігових коштів за рахунок впровадження заходу:

- абсолютне:

$$1,45 - 1,30 = 0,15 \text{ (оборотів)}$$

- відносне:

$$(0,15 / 1,30) \times 100 = 10,99 \%$$

13. Середня тривалість одного обороту обігових коштів у 2025 р.:

$$360 / 1,30 = 275,97 \text{ (днів)}$$

14. Річна вартість короткострокового банківського кредиту для формування обігових коштів у 2025 р. з урахуванням швидкості їх обігу:

$$22 \times 275,97 / 360 = 16,86 \%$$

15. Економія фінансових витрат, пов'язаних зі сплатою відсотків за банківський кредит:

$$3751,5 \times 16,86 / 100 = -632,7 \text{ (тис. грн.)}$$

16. Збільшення чистого прибутку за рахунок впровадження заходу:

$$632,7 \times (100-18)/100 = 518,8 \text{ (тис. грн.)}$$

17. Чистий прибуток від господарської діяльності з урахуванням впровадження системи «сконто»:

$$4130,4 + 518,8 = 4649,2 \text{ (тис. грн.)}$$

18. Рентабельність оборотних активів по чистому прибутку від господарської діяльності з урахуванням впровадження заходу:

$$(4649,2 / 34135,0) \times 100 = 13,62 \%$$

19. Збільшення рентабельність обігових коштів після впровадження заходу:

- абсолютне:

$$13,62 - 10,90 = 2,72 \text{ (відсоткових пунктів)}$$

- відносне:

$$(2,72 / 10,90) \times 100 = 24,93 \%$$

Результати здійснених вище розрахунків, узагальнені в табл. 3.2, наочно свідчать про високу економічну ефективність впровадження системи «сконто» (надання знижок за дострокову оплату товарів/послуг) у ТОВ «Саратський завод продтоварів». Так, впровадження системи «сконто» дозволить скоротити величину дебіторської заборгованості на 3751,5 тис. грн. та прискорити її оборотність на 1,28 оборотів (або на 36,43%). Це, у свою чергу, обумовить

зростання коефіцієнту оборотності обігових коштів 0,14 обороту, що у відносному вираженні становить 10,99%.

Таблиця 3.2 – Показники економічної ефективності впровадження в ТОВ «Саратський завод продтоварів» системи «сконто»

Найменування показника	Одиниця виміру	Значення показника
1. Скорочення величини дебіторської заборгованості за рахунок впровадження системи «сконто»	тис. грн.	-3751,5
2. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості у 2025 р,	кіл-ть оборотів	3,52
3. Збільшення коефіцієнту оборотності обігових коштів за рахунок впровадження заходу		
абсолютне	кіл-ть оборотів	1,28
відносне	%	36,43
4. Збільшення коефіцієнту оборотності обігових коштів за рахунок впровадження заходу		
абсолютне	кіл-ть оборотів	0,14
відносне	%	10,99
5. Збільшення чистого прибутку за рахунок впровадження заходу	тис. грн.	518,8
6. Рентабельність оборотних активів по чистому прибутку від господарської діяльності у 2025 р	%	10,90
7. Рентабельність оборотних активів по чистому прибутку від господарської діяльності з урахуванням впровадження заходу	%	13,62
Збільшення рентабельності обігових коштів за рахунок впровадження заходу		
абсолютне	від. пункти	2,72
відносне	%	24,93

Попри те, що система «сконто» передбачає надання знижок покупцям (тобто певні втрати частини виручки), загальний економічний ефект виявився позитивним. За рахунок зниження фінансових витрат, пов'язаних зі сплатою відсотків за банківський кредит, чистий прибуток підприємства зросте на 518,8 тис. грн. Це, у свою чергу, забезпечить підвищення рентабельності оборотних активів на 2,72 відсоткових пункти (або на 24,93%).

Таким чином, можна заключити, що впровадження системи «сконто» у ТОВ «Саратський завод продтоварів» є повністю виправданим та ефективним. Захід дозволяє розв'язати класичну дилему фінансового менеджменту: підприємство одночасно знизило ризики (зменшивши дебіторську заборгованість) та підвищило прибутковість й ефективність (збільшення чистого прибутку та рентабельності).

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів проведеного науково-практичного дослідження дозволяє сформулювати низку обґрунтованих висновків та рекомендацій.

1. ТОВ «Саратський завод продтоварів» (Одеська обл., смт Сарата) репрезентує собою сучасний диверсифікований та багатoproфільний суб'єкт господарювання. Пріоритетним вектором його діяльності є переробка та консервування фруктів і овочів (КВЕД 10.39), що стратегічно поєднується з виноробством (виготовленням виноградних і плодово-ягідних вин) та розвиненою оптовою торгівлею. Така складна галузева приналежність зумовила формування комплексної виробничої архітектури, яка гармонійно інтегрує основні переробні потужності з допоміжними та обслуговуючими інфраструктурними підрозділами.

2. За 2022–2025 роки підприємство продемонструвало високі темпи масштабування бізнесу: обсяг чистого доходу (виручки) від реалізації збільшився у 2,5 рази (з 19,5 до 49,4 млн. грн). Знаковою рисою цього етапу став виражений ефект «ножиць», який підтверджує перехід заводу до інтенсивного типу розвитку: на тлі оптимізації кадрового потенціалу та скорочення штату на 25% (з 36 до 27 осіб) продуктивність праці (виробіток) на одного працівника зросла у 3,4 рази, що стало прямим наслідком автоматизації технологічних процесів та модернізації систем управління. Своєю чергою, нарощування чистого прибутку у 4,3 рази забезпечило суттєве зростання рентабельності операційної діяльності – з 4,86% до 11,33%.

3. Аналіз фінансового стану ТОВ «Саратський завод продтоварів» за 2022–2025 рр. засвідчив стійку тенденцію до зміцнення фінансової незалежності та підвищення ефективності операційної діяльності. Водночас висока інтенсивність залучення капіталу в операційні процеси спровокувала дефіцит абсолютної ліквідності. Зазначений фактор підвищує ймовірність виникнення касових розривів і актуалізує потребу в оптимізації управління грошовими потоками задля підтримання поточної платоспроможності підприємства.

4. Протягом аналізованого періоду на підприємстві простежується стійка тенденція до зростання загального обсягу обігових коштів. Це зумовило їх збільшення на 24302,4 тис. грн. або на 137,07 %. Водночас спостерігається суттєва асиметрія в динаміці обсягів обігових коштів у розрізі окремих укрупнених груп. Найбільш динамічне зростання демонструє дебіторська заборгованість, величина якої за 2021–2025 роки зросла на 12408,7 тис. грн. (або на 292,94%).

Друге місце за масштабами абсолютного збільшення посідають запаси. Протягом усього аналізованого періоду за даною видовою групою спостерігається виключно висхідний тренд: від 13357,7 тис. грн у 2021 році до 24919,4 тис. грн у 2025 році. Загальне абсолютне зростання склало 11561,7 тис. грн. Водночас відносний темп приросту за 2021–2025 роки є помірним і становить 86,55%, що майже у півтора рази нижче за темп приросту загального підсумку обігових коштів.

5. Розглянута динаміка окремих елементів обігових коштів ТОВ «Саратський завод продтоварів» обумовила суттєві зміни в їх видовій структурі, а саме – масштабне перетікання ресурсів із виробничої сфери (запасів) у сферу розрахунків (дебіторську заборгованість).

6. Протягом 2021–2025 років у ТОВ «Саратський завод продтоварів» сформувалася стійка тенденція до випереджаючого зростання обсягів власного оборотного капіталу порівняно з позиковими ресурсами. У результаті реалізації цієї стратегії фінансування величина власних обігових коштів підприємства збільшилася на 264,33%, тоді як залучений позиковий капітал зріс лише на 109,35%, що свідчить про зміцнення фінансової незалежності операційної діяльності.

Описана динаміка спричинила глибоку трансформацію структури джерел фінансування оборотного капіталу підприємства. Питома вага власних обігових коштів в загальній їх величині зросла на 9,60 відсоткових пунктів, склавши в 2025 році 27,49 % проти 17,89 % у 2021 році. Відповідно на цю ж величину скоротилася частка позикових обігових коштів, склавши в 2025 році 72,51 %

проти 82,11 % у базовому 2021 році. Зазначені зміни в структурі джерел формування оборотних активів ТОВ «Саратський завод продтоварів» однозначно мають позитивний характер, оскільки призвели до суттєвого підвищення рівня фінансової незалежності та стійкості підприємства впродовж аналізованого періоду.

7. Протягом аналізованого періоду спостерігалася різноспрямована динаміка узагальнюючих показників оборотності обігових коштів ТОВ «Саратський завод продтоварів». Зокрема, погіршення у 2024 році та покращення у 2023 та 2025 роках. В цілому ж протягом аналізованого періоду була забезпечена позитивна динаміка зазначених показників. Зокрема, коефіцієнт оборотності обігових коштів збільшився на 0,33 оборотів і становив у звітному році 1,30 проти 0,97 у базовому 2022 році. Середня тривалість одного обороту зменшилася на 95,15 днів – з 374,9 дня у 2022 році до 279,8 дня у 2025 році.

Прискорення оборотності обігових коштів ТОВ «Саратський завод продтоварів» за 2022-2025 рр. обумовило отримання їх відносної економії в розмірі 12 млн. 883,5 тис. грн.

8. Результати проведеного аналізу свідчать про значне перевищення темпів зростання витрат на виробництво і реалізацію продукції над темпами зростання складських запасів. Це обумовило суттєве зростання швидкості обороту запасів. Так, величина однойменного коефіцієнта зросла на 0,52 пункти і досягла у звітному 2025 році 1,89 оборотів.

9. Протягом аналізованого періоду виділяються два протилежні етапи в динаміці коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості. Період погіршення (2022–2024 рр.), протягом якого спостерігається суттєве уповільнення зазначеного показника – з 3,85 до 2,81 оборотів. Період покращення – 2025 рік, в якому відмічається позитивний перелом в динаміці даного показника, а саме: зростання з 2,82 до 3,52 оборотів.

10. Рівень рентабельності оборотних активів підприємства змінювався синхронно з динамікою чистого прибутку. У підсумку за аналізований період

цей показник зріс більше ніж удвічі – з 4,77% до 10,90%.

11. Для збереження позитивної тенденції зростання ефективності використання обігових коштів, яка склалася в ТОВ «Саратський завод продтоварів» за 2022-2025, колективу підприємства необхідно проводити систематичну роботу щодо пошуку резервів інтенсифікації кругообігу оборотного капіталу та підвищення кінцевої фінансової віддачі від його використання в операційній діяльності.

12. За результатами проведеного аналізу нами виділені три ключові напрямки підвищення ефективності використання обігових коштів: 1) вдосконалення управління дебіторською заборгованістю та прискорення інкасації коштів; 2) раціоналізація складської логістики та вдосконалення управління виробничими запасами; 3) удосконалення фінансового планування та синхронізація операційних циклів.

13. Дієвим напрямком прискорення оборотності обігових коштів в ТОВ «Саратський завод продтоварів» є скорочення дебіторської заборгованості за товари, продукцію та послуги, величина якої протягом аналізованого періоду зросла більш ніж у 2,3 рази – з 2909,7 тис. грн. до 6850,9 тис. грн. Одним з найбільш ефективних і широко розповсюджених на практиці інструментів скорочення дебіторської заборгованості за товари та послуги є система сконто. Сутність останньої полягає у фінансовому стимулюванні контрагентів до максимально швидкого розрахунку за відвантажену продукцію шляхом надання прямої відсоткової знижки в разі оплати протягом визначеного пільгового періоду.

Впровадження системи «сконто» дозволить скоротити величину дебіторської заборгованості на 3751,5 тис. грн. та прискорити її оборотність на 1,28 оборотів (або на 36,43%). Це, у свою чергу, обумовить зростання коефіцієнту оборотності обігових коштів на 0,14 оборотів, що у відносному вираженні становить 10,99%. За рахунок зниження фінансових витрат, пов'язаних зі сплатою відсотків за банківський кредит, чистий прибуток підприємства зросте на 518,8 тис. грн. Це, у свою чергу, забезпечить підвищення

рентабельності оборотних активів на 2,72 відсоткових пункти (або на 24,93%).

Таким чином, можна заключити, що впровадження системи «сконто» у ТОВ «Саратський завод продтоварів» є повністю виправданим та ефективним. Захід дозволяє розв'язати класичну дилему фінансового менеджменту: підприємство одночасно знизило ризики (зменшивши дебіторську заборгованість) та підвищило прибутковість й ефективність (збільшення чистого прибутку та рентабельності).

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України № 436 – IV від 16.01.2003 Звід Кодексів Законів України. К.: Українське агентство інформації та друку «Рада», 2007. 800 с.
2. Методичні рекомендації з формування складу витрат та порядку їх планування в торговельній діяльності – Затверджено Наказом Міністерства економіки України 02.03.10 № 226. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/ME02094>
3. Національні стандарти бухгалтерського обліку: нормативна база. 6-те вид., доп. Х.: Фактор, 2000. 208 с.
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
5. Ачкасова А. С., Дубініна М. В. Оптимізація структури оборотних коштів підприємства як фактор підвищення його ліквідності. Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки». 2021. № 1(81). С. 17-24.
6. Баланюк І. Я., Луців О. З. Оптимізація структури оборотних активів як фактор підвищення фінансової стійкості підприємства. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2021. Вип. 26. С. 115-121.
7. Безбородова Т. В., Даншина Т. В. Управління оборотними коштами підприємств. Інвестиції: практика та досвід. 2017. №1. С. 59–62.
8. Берехтіна Л. О. Економічна сутність оборотного капіталу підприємства. Держава і регіони. Серія: Економіка і підприємництво. 2011. № 6. С. 378–381.
9. Бечко П.К. Методичні підходи щодо визначення показників ефективності використання оборотних активів. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Випуск 9. С. 396–399.
10. Богданова О. В. Економічна суть, класифікація та джерела формування оборотних активів // О. В. Богданова // Наукові праці Кіровоградського

- національного технічного університету. Економічні науки. 2013. Вип. 24. С. 212–216.
11. Бондар Н. М., Білик М. Д. Управління ризиками оборотних активів підприємства. Проблеми теорії та практики управління. 2023. № 1. С. 55-62.
 12. Бровко Л. І. Фінансове забезпечення формування оборотних активів сільськогосподарського підприємства Серія: Економіка та держава. Вип. 1. 2022. С. 88-92.
 13. Відоменко О. І., Удовенко А. Г. Економічні ризики підприємств харчової промисловості в умовах воєнного часу: ідентифікація, систематизація та інструменти мінімізації. Економіка та суспільство. Вип. 82, 2025. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-82-4>. Бондаренко О. С. Методологічні основи управління оборотними активами підприємств. Інвестиції практика та досвід. 2008. № 4. С. 40–44.
 14. Герасименко Н. В. Аналіз ефективності управління запасами на малих підприємствах. Вісник Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця. Серія «Економіка та управління». 2023. № 1(105). С. 55- 60.
 15. Глущенко О. В., Коваленко О. М. Аналіз впливу галузевої специфіки на управління оборотними активами малих підприємств. Економіка та регіон. 2022. № 2(85). С. 35-41.
 16. Грінченко Р.В., Івановський М.В. Використання сучасних моделей управління змінами на підприємствах в умовах нестабільності: виклики та можливості для бізнесу. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки*. 2025. № 4 (118). С. 70-77. <https://puet.poltava.ua/index.php/economics/issue/view/82/53>.
 17. Грінченко Р. В., Колібабчук О. Б. Поняття та складові інформаційно-аналітичного забезпечення управління бізнес-процесами підприємств. *Економічний простір: Збірник наукових праць*. № 196. Дніпро: УДУНТ, 2024. С. 165-170. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.196.165-170>.

18. Грінченко Р.В., Кошельок Г.В., Орленко О.М. Методологічні засади та інструменти оцінювання ефективності підприємств в умовах сучасного економічного середовища. *Успіхи і досягнення в науці*. 2025. № 12 (22). С. 780- 797.
19. Грищенко О. В. Аналіз ефективності використання оборотних коштів підприємства. *Вісник економіки*. 2023. № 2(28). С. 101-105.
20. Губіна В. В. Механізми підвищення конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості: монографія. Харків: Панов, 2015. 204 с.
21. Дергачова В. В., Ткаченко Є. В. Управління дебіторською заборгованістю як елемент ефективного використання оборотних активів. *Фінансові ринки і технології*. 2022. № 1(20). С. 35-42.
22. Дмитришин Л. І., Гнатів О. С. Інноваційні підходи до управління оборотними активами підприємства. *Фінанси, облік і аудит*. 2024. № 1(33). С. 42- 49.
23. Добровольська О. В., Якимчук Ю. М. Формування системи фінансового менеджменту оборотних активів сільськогосподарського підприємства. *Ефективна економіка*. 2021. № 11. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.11.25.
24. Донін Є. О. Особливості сучасних підходів щодо специфіки класифікації оборотних активів підприємства. *Економіка і організація управління*. 2018. № 1 (29). С. 75–85.
25. Євдокимова Н. М., Макаренко М. В. Оптимізація запасів як інструмент підвищення ефективності оборотних активів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 21. С. 56-60.
26. Єгунов Ю. А., Бабій О. М., Єгунова І. М. Факторний аналіз витратоемності продукції на підприємствах ресторанної індустрії. *Економіка і суспільство*. 2022. № 37. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1248>.
27. Єгунов Ю. А., Єгунова І. М. Вдосконалення управління конкурентоспроможністю продукції на підприємствах харчової

- промисловості. Вісник Таврійського університету. Том 32 (71). N 2, 2021. С. 25-33.
28. Єгупов Ю.А., Єгупова І. М. Планування інновацій як інструмент управління конкурентоспроможністю послуг ресторанних закладів. Економіка та суспільство. 2025. № 75. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-75-93>.
 29. Єгупов Ю. А., Литвинова В. А. Оцінка порівняльної ефективності шляхів підвищення конкурентоспроможності продукції // Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення: монографія /. Одеса: ПАЛЬМІРА, 2013. С. 141–159.
 30. Жук В. М., Коваленко Н. В. Управління дебіторською заборгованістю малого підприємства: теоретичні та практичні аспекти. *Економічний простір*. 2021. № 167. С. 67-72.
 31. Зянько В. В., Філатова Н .М. Шляхи підвищення ефективності управління оборотними коштами підприємств. *Економічний простір*. 2012. № 62. С.186-193.
 32. Кірдіна О. Г. Управління оборотними активами підприємств / О. Г. Кірдіна // Вісник економіки транспорту і промисловості. 2013. № 43. С. 133–137. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/upravlinnya-oborotnimi-aktivami-pidpriemstv>.
 33. Коваленко В. В. Управління грошовими потоками як фактор ефективного використання оборотних активів підприємства. *Економічний вісник Донбасу*. 2021. № 3(65). С. 125-130.
 34. Колумбет О. П. Оборотні активи: сутність, класифікація та структура у вітчизняній та зарубіжній практиці / О. П. Колумбет // Збірник наукових праць Державного економіко–технологічного університету транспорту. Сер.: Економіка і управління. 2013. Вип. 23–24. С. 324–332.
 35. Костирко Р. О., Подзвінська О. В. Інструменти оптимізації оборотних активів малих підприємств. *Інноваційна економіка*. 2023. № 1(103). С. 105-111.

36. Кошельок Г. В., Малишко В. С., Малікова І. П. Факторний аналіз ефективності використання оборотних коштів підприємства. Проблеми системного підходу в економіці. 2018. Вип. 5. С. 67–72.
37. Крисак В. П., Луців Б. Л. Фінансовий аналіз: навч. Посібник. Львів : 29 Львівський національний університет імені Івана Франка, 2022. 312 с.
38. Купріна Н. М., Ступницька Т. М., Антонюк О. П., Величко О. М. Сучасні аспекти фінансового аналізу оборотних активів підприємства. *Економіка харчової промисловості*. 2021. Т. 13. Вип. 3. С. 46-55.
39. Ламанов С. В. Система завдань управління оборотними коштами підприємства. *Управління розвитком*. 2017. № 1(98). С. 155-158.
40. Лебедєва А. М. Методичні аспекти аналізу ефективності використання оборотних активів підприємства. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2015. №1 (78). С.67–75.
41. Літвінов О. С. Проблеми визначення сутності економічної ефективності / О. С. Літвінов, А. Журенко // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. – Науки: економіка, політологія, історія. 2017. №6 (248).с. 67–81. URL: [http://n-visnik.oneu.edu.ua/files/archive/nv_6_\(248\)_2017.pdf](http://n-visnik.oneu.edu.ua/files/archive/nv_6_(248)_2017.pdf).
42. Маринович О. О. Порівняння категорій, суміжних із поняттям «оборотні активи». *Економіка і суспільство*. 2018. № 19. С. 1307–1311.
43. Маринович О. О., Шухманн В. А. Основні стратегії фінансування оборотних активів підприємства. *Ефективна економіка*. 2019. №1.
44. Мельник Л. Г., Менчинська Н. В. Економіка підприємства: підручник. Київ : Алерта, 2021. 494 с.
45. Мороз О. В. Фактори впливу на ефективність використання оборотних активів малих підприємств. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Економіка»*. 2023. № 1(57). С. 155-159.
46. Муравський О. До питання економічної категорії «оборотні кошти». *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2017. Випуск 6–2 (12). С. 80–85.

47. Нагаєва Г. О. Шляхи підвищення ефективності використання оборотних активів у сільському господарстві. *Актуальні проблеми інноваційної економіки* №1. 2020. С. 22-27.
48. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства: навчальний посібник. Київ: КНЕУ. 2014. 528 с.
49. Рубаха М. В. Прикладні аспекти аналізу оборотного капіталу суб'єкта господарювання. *Ефективна економіка*. 2017. № 4.
50. Савицька О. М. Ефективність діяльності та управління підприємством: особливості використання теорії, методології та результативності аналітичних досліджень. *Ефективна економіка*. 2019. №6. С.1–12.
51. Савчук В. П. Фінансовий аналіз діяльності підприємства: навч.-практ. Посібник. Київ : Знання, 2021. 663 с.
52. Семенова В. Г. Напрямки ефективного розвитку підприємств кабельної промисловості / В. Г. Семенова // *Технолог. аудит и резервы пр-ва*. 2015. № 2/6 (22). С. 54–57.
53. Ситник С. Н., Смолінська С. Д., Ясіновська І. Ф. Фінанси підприємств: навчальний посібник, за заг. ред. Н. С. Ситник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 402 с.
54. Федорова І. В. Підвищення ефективності використання оборотних коштів шляхом впровадження сучасних інформаційних технологій. *Економіка та управління підприємствами*. 2022. № 8. С. 132-137.
55. Шевчук В. Я., Крамаренко Г. А. Фінансовий менеджмент: підручник. Київ : Кондор, 2022. 548 с.